

Gyvybę mano daugel kartų išnešė
kiti ant rankų —
ir man negaila buvo ją greičiau pa-
čiam išbaigti!
O nūn gyvenimą radau neįsakytai
menka.
ir man vistiek, — tik kam, kodėl ji
keikiti!

Ziburiai

Lietuvos
nacionalinė
M. Mažvydo
biblioteka

LIETUVIŲ SAVAITRAŠTIS

Nr. 34 (93)

Augsburgas, 1947 m. rugpjūčio mėn. 23 d.

III metal

Antinacinei rezistencijai paaukota 29.500 lietuvių

1

Su Vokietijos kapituliacija nu-
krito ilgus metus trukę vergijos
ir teroro pančiai. Kalėjimų ir
koncentracijos stovyklų vartai
prasivėrė. Teroro liudininkai, iš-
likę gyvi, dryžuotomis milinėmis
pasirodė Vokietijos ir okupuotų
kraštų gatvėse. Išskandintais vei-
dais, daugiau negu žodžiais, jie
bylojo, kas slėpėsi už geležinių
kacetų vartų. Tada iškilo tikrasis
Dachau, Auschwitzo, Stutthofio,
Sachsenhauseno, Mauthauseno ir
kitų mirties vietų veidas.

Alijantų teismai, dokumentaci-
jos, atsiminimų medžiaga iškėlė į
viešumą negirdėtus nekaltų žmo-
nių žudymus ir naikinimą. Kre-
matoriumai, dujų kameros, kan-
kinimo bunkeriai, „ožiai“, škartu-
vės, alkinimas badu, mediciniški
eksperimentai, muilo gamyba iš
žmonių lavonų ir odos išdirbiniai
iš žmonių odos — tai tik maža da-
lis tų garsių metodų, kuriuos var-
tojo naciai.

Milijonai žmonių praėjo pro
šiuos moderniškus naikinimo fa-
brikus. Kiekviena Europos tauta
atidavė jiems savo duoklę. Skir-
tumo nesudarė, ar jos buvo dide-
lės ar mažos. Tačiau mažųjų tau-
tų nuostoliai procentualiai pasi-
rodė patys didžiausi. Lietuvių
tauta savo rezistencijos kovoje
turėjo paaukoti apie 1% visų
savo žmonių. Iš 29.500 praėjusių
nacių kacetų ir kalėjimų, žuvu-
siųjų bus apie trečdalis, kiti išėjo
palaužti fiziškai. Šitie nuostoliai
darosi dar didesni, kai žiūrime iš
socialinės, politinės ir kultūrinės
pusės. Simtai ir tūkstančiai šeimų
neteko savo maitintojų, kurie pa-
čiame savo amžiaus pajėgume
buvo atimti nuo jų ir sunaikinti.
Simtai geriausių kvalifikacijų
kultūros, visuomenės, politikos
darbininkų likviduoti ir jų pakeist
kitais nebus lengva.

Materialinius mūsų tautos nuos-
tolius, nacių okupacijos metu pa-
darytus, bando apskaičiuoti įvai-
rios specialistų komisijos. Kas
apskaičiuos minėtus vitalinius,
moralinius, kultūrinius nuos-
tolius? Jau pavėluotu reikia skai-
tyti reikalu patikrinti visų iš ka-
lėjimų ir kacetų išėjusių svei-
katą. Gydytojų komisijos galėjo
nustatyti fizinius sužalojimus,
sveikatingumo procento netekimą
prieš pusantų metų, ir visif te
daviniai būtų praverę pasiūstę
Tarptautiniam Raudonajam Kry-
žiui. Šiandien šis dalykas politi-
škai nebeįmanomas panaudoti. Ta-
čiau dar nevelū, bent mūsų pa-
čių reikalui, tokiose komisijose
patikrinimą praversti. Kai kurių
politinių kalinių, žinomų mūsų
visuomenėje, susirgimai džiūva,
kaip tik šiuo metu, rodo, kad jų
sveikatos stoviu turėtų būti susi-
rūpinta.

Mūsų visuomeninėms instituci-
joms tenka priminti ypač vieną
dalyką. Visos anketos, kurios
pravedamos, lyg susitarusios nu-
tyli kituose kraštuose nuolat sta-
tomą klausimą: ar buvę nacių
persekiotas? Nei LRK-laus, nei
Balfo šalpose, šalia įvairių kitų
pirmumą gaunančių kategorijų,
nepastebėti politinių kalinių. Pro-

letą mėnesių; vienų sveikata dau-
giau nukentėjusi, kitų mažiau;
pagaliau vieni jaunesni, kiti vy-
resnio amžiaus ir mažiau pajėgūs
savimi pasirūpinti. Esant dabar
politinių kalinių organizacijai ši-
tuos dalykus visuomet galima
nustatyti.

Nemažą politinių kalinių pro-
centą sudaro jauni žmonės, ku-

savo žaizdomis ir kančiomis gir-
tis, juoba už tai reikalauji kokio
atpildo. Jie norėtų tik, kad vyk-
dant socialinę globą, jie nebūtų
išskirti, bent būtinai jos reikalingi.
Politiniai kaliniai turi skirtingą
psichologinę būseną: jie geriau
visai sugniūsi, bet asmeniškai
ir individualiai neprasys sau iš-
imčių. Tuo tarpu kiti globos

2

Stutthofio KZ-te gal būtų ryš-
kiausiai buvo atstovaujami visi
lietuvių tautos sluoksniai. Prade-
dant Lietuvos Mokslo Akademijos
pirmininku, jame buvo gra-
žiausiai Lietuvos dvasininkiją repre-
zentuoją kunigai, aukšto rango
karininkai, profesoriai, teisinin-
kai, pedagogai, rašytojai, ekono-
mistai, gydytojai, studentai, val-
dininkai, ūkininkai, darbininkai
ir kit.

Visi minėti mūsų tautos sluoks-
niai yra atidavę auką Lietuvos
laisvei, visi yra pasiuntę savo at-
stovus į KZ-tus.

Balsieji 1943 metai Stutthofio
KZ-te lygiai visus buvo prislėgę
mirties šmėkla ir kančia. Nenori
gilintis į subjektyvius savo ir
savo draugų išgyvenimus. Tai at-
liks dailaus žodžio jautrūs mūsų
rašytojai, poetai, kūrį KZ-te bu-
vo nemažai. Norėčiau KZ-to au-
kas ir kančias surišti su šių dienų
mūsų uždaviniais, mūsų tautos iš-
laisvinimo pastangomis.

KZ-to gyvenimas kiekvienam
politiniam kaliniui manau bus
palikęs pamokančių, praktiškų
patirčių, kurie yra svarbūs lie-
tuvių tremties visai visuomenei,
vedančiai toliau išlaisvinimo ko-
vą, siekiančiai įgyvendinimo ben-
drų visoms tautos laisvės idealų.

Suprantama ir natūralu, kad
KZ-tininkų tarpe buvo įvairių
pažiūrų ir ideologijos žmonių. Ta-
čiau nežiūrint profesinio ir ideo-
loginio skirtumo, visi į KZ-tą pa-
teko už tą patį reikalą-tėvy-
nės laisvės, nors tie žmonės ir
nelygias visuomenines funkcijas
buvo vykdę ir kovoje nevienodą
svorį turėję. Visi tačiau turėjo
vieną žymę-visi buvo patriotai,
kiekvienas jų jautėsi kencias už
teisingą savo tautos reikalą. Tai
patvirtina tas faktas, kad niekas
nesigallėjo dėl savo „neatsargių“
veiksnių, kurie atvedė į KZ-tą.
Visiems atrodė, kad jų auka ir
kančia yra verta ir reikalinga.
Šitoks įsitikinimas buvo besaly-
ginio draukumo pagrindu. Gel-
bėjimas nelaimės draugo, atrodė,
buvo gelbėjimas savęs o gal net
daugiau.

1943 metų pradžioje kiekvie-
nam grėsė badas ir mirtis. Atro-
do, kad kiekvienas turėtų tik sa-
ve žiūrėti. Tačiau taip nebuvo.
Stai grįžta kolona iš darbo . . .
Išbadėję ir sužaloji, vos paeina
draugai paskutinėmis jėgomis
tempia nusilpusi, nebeįsantini
draugą . . . Išbadėjusiam drau-
gų ligonijai nešami atrasti,
krūopščiai surinkti duonos trupiniai.
Vienas kita saugo, įspėja,
globoja, prižiūri. Tautietis gydy-
tojas visomis priemonėmis gydo,
slaugo, vos pats gyvas kunigas
rūpinasi draugų dvasiniais reika-
lais, ir t. t. Ir tas draugiskumas
pasireiškia tada, kada kiekvie-

šitą reikalą būtų galima praeiti
tytomis, kaip ir ligi šiol. Politinių
kalinių stovis nebuvo nustatytas
ir ne vienas blogos valios ar vos
keletą dienų pabuvęs nacių arešte
skelbėsi politiniu kaliniu ir dėlto
buvo sunku nustatyti, kas tos glo-
bos verti. Šiandien, kai Politinių
Kalinių S-ga šituos dalykus yra
ištyrusi ir patikrinusi ir kai ti-
krieji pol. kaliniai aprūpinti ati-
tinkamais pažymėjimais — šis
klasimas nebeturėtų būti už-
mirštas. Tiesa, ne visi pripažinti
politiniais kaliniais yra vienodai
išskentėję ir palaužti. Vieni buvo
kalinami keletą metų, kiti tik ke-

riems nacių eksterminacija nu-
traukė studijas. Šitie, fiziškai su-
stiprėję, puolėsi baigti mokslą.
Dalis jų išėjo į laisvę Vokietijoje
ir nerado savo artimųjų. Jie sten-
giasi intensyviau dirbti, kad išly-
gintų suvėlavimą. Konkuruoti
su stipresniais fiziškai ir galin-
ciais savimi labiau pasirūpinti,
jiems sunku. Dėlto dalinant stu-
dentams pašalpas, taip pat turėtų
būt į tai atsižvelgta.

Tauta, kaip mūsų, kuri visuo-
met gyveno iš heroizmo užside-
gusių savo vaikų, turėtų vertinti
kiekvieną dėl bendrųjų reikalų
kalinamą keletą metų, kiti tik ke-

reikalingieji šito psichologinio
komplekso gal daugumoj neturi.
Suprantama, politinių kalinių ka-
tegorija mūsų tautoje yra nauja,
bent tokiu mastu. Visuomenė dar
plina nesuvokia, ką reikia šio
karo metu išeiti politinio kalinio
kelia. Tai, kas žinoma iš atskirų
nuotrupų, yra tik maža dalis. Šis
„Ziburių“ numeris taip pat gal
ne viską galės atskleisti. Tačiau
reikia būt dėkingiems šio lai-
kraščio redakcijai, kad ji sudaro
proga mūsų visuomenei susipa-
žinti bent iš dalies su kančiomis,
kurios mūsų antinacinę rezis-
tencija buvo apmokėta.

Y. pasireiškia tada, kada kiekvie-

ZIBURIAI LITHUANIAN WEEKLY THE LIGHTS

Authorized by
Headquarters European Command
Civil Affairs Division

Leidėjas - redaktorius JUOZAS VITENAS. Laikraščio meninę pusę tvarko dail. V. RATAS. Redakcija ir administracija: Augsburg-Hochfeld, Baltic Camp. Išeina kartą per savaitę, šeštadieniais.

Printed by Haas & Cie., Augsburg Atskiro numerio kaina RM. 1.50

Ši numerį suredavo Lietuvos Antinacinės Rezistencijos Politinių Kalinių Centro Valdyba

Jonas Rimašauskas

IŠ TAUTINĖS MARTIROLOGIJOS SKYRIAUS DARBU

Susidomėjimas tautine martirologija nėra naujas. Jis buvo iškilęs jau nacių okupacijos metais pačioje Lietuvoje. Radosi ir pasikūrę asmenų, kurie ėmėsi darbo: rinko išvežtųjų iš Lietuvos statistikas, kalėjimuose ir darbo stovyklose nužudytųjų sąrašus bei dokumentų nuorašus, tu dokumentų, kurie kalbėjo apie siaučiančio Gestapo kruvinus darbus ir exterminacijos aktus. Kiek tos medžiagos buvo surinkta ir kur ji šiandien randasi, tiksliai nebūtų galima pasakyti. 1945 m. gruodžio pabaigoje susikūręs laikinasis buv. Politinių Kalinių Komitetas Pfuldinge, vienam savo nariui pavedė rinkti tautinės martirologijos medžiagą čia, Vokietijoje nukankintų tautiečių. 1946 m. rugpjūčio mėn. 8 d. visuotinis lietuvių pol. kalinių suvažiavimas, įsteigęs Lietuvos Antinacinės Rezistencijos Politinių Kalinių Sąjungą, vienu iš pirmaeilųjų uždavinių pasiėmė tautinės martirologijos rinkimą. Tam reikalui buvo įsteigtas Lietuvių Tautinės Martirologijos Skyrius.

Praktiškai ir šis užsiėmimas nebuvo pati pradžia. Jau 1943 m. pabaigoje Stutthof KZ kalėjusiu lietuvių tarpe buvo kilusi mintis, kad reikalinga rinkti žinias apie šiam kate nužudytus lietuvius. Sumanytųjų prieky buvo a. a. kun. Alfonsas Lipniūnas. Darbo rezultatai buvo neblogi. 1944 metų pabaigoje mūsų sąrašuose buvo jau per 600 lietuviškų pavardžių. Tik kiek vėliau, didelę lietuvių kali-

nių dalį perkėlus į atskiras darbo komandas už Stutthof KZ ribų, mirusiųjų, t. y. ten nužudytų lietuvių skaičių bei pavardes nustatyti buvo sunkiau. Prieš lietuvių buvo imtasi ypatingai griežtų priemonių. Lenkų bei čekų kalinių, dirbusių atitinkamuose biuruose pagalba, teko padaryti apskaidėjimus, kad „ausen“ darbo komandose (Stettin, Stolp, Tyrol ir kit.), kur lietuvių kalinių buvo iki 5% bendrojo ten buvusiųjų kalinių skaičiaus, mirusiųjų sąrašuose lietuvių sudarydavo 20% visų mirusiųjų.

Galia, anose sunkiausiose sąlygose surinktomis žiniomis šiandien pasinaudoti negalime. Jos iš dalies žuvusios, iš dalies pasiliktos kitur.

Vokietijon atsidūrę darba pradėjome iš naujo. Į talką atėjo gyvi išlikę nacių kalėjimuose bei KZ buvę lietuviai. Ypač gausus buvo atsiliepimas ir spaudoje paskelbtai tautinės martirologijos reikalui atsišaukimą. Savo palūdijimus apie žuvusius draugus bei bendrąją nacių kalėjimų ir katečių padėtį davė 237 asmenys. Susirašinėjimas nesiribojė vien tik Vakarų Vokietijos ribose. Atsiliepė ir toliau gyvenę mūsų tautiečiai, kaip: JA Valstybės, Švedijoje, Lenkijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Šveicarijoje bei D. Britanijoje.

Pagal esamas žinias, kalėjusių lietuvių skaičius siekia per 29.500 asmenų. Didelė dalis jų žuvo. Kaip pav. Flossenburge — 2480, Stutt-

hofe — 1100, Oranienburge (Sachsenhausen) — 600, Dachau — 180, Mauthausene — 270, Salaspilyje (Latvijoje) — 400, Pravieniške — nepatiktomis žiniomis — 3.000 ir t. t.

Naciams besitraukiant iš Lietuvos vien Kauno sunk. darbų kalėjime buvo sušaudyta per 700 politinių kalinių. Nors nužudytųjų vardiniai sąrašai ir sudaro nemažą virtinę, tačiau visa tai reikalauja laikyti tik mažą dalimi to skaičiaus asmenų, kurie yra tapę rudojo imperijalizmo aukomis. Esame tikri, kad ateityje turimos žinios žymiai papildys.

Lietuvių tautinės martirologijos skyrius nesiriboją vien tik nužudytųjų asmenų statistikos sudarymu. Yra renkamos žinios ir kokiomis aplinkybėmis, kur ir kada minimas asmuo yra žuvęs, kas iš drauge kalėjusių ateityje galėtų jo namams paliepti apie jo paskutines dienas kate ar kalėjime. Nepraleidžiame per akis ir bendrojo pobūdžio dokumentai bei nuotraukos iš Gestapo veiklos, kalėjimų ir KZ gyvenimo. Nemašos reikšmės turi ir Nürnbergo teismo iš KZ sudaryti aktai bei kalėjusiųjų parodymų ištraukos.

Pagal šiuo metu turimas žinias lietuviai buvo kalinti 103 Gestap-

ZINAU, KAD JUMS NEREIKIA PRIMINTI TŲ DIENŲ, NES JOS DAR GYVOS IR PAČIOS PRIMENA SAVĖ IŠKYLANČIAIS VAIZDAIS. AŠ NEKEIKIU TŲ LAIKŲ. DAUG SKAUSMO IR PAŽEMINIMO PATYRIAU, TAČIAU DAR DAUGIAU IŠMOKAU. IŠMOKAU SUPRASTI SKAUSMĄ, IŠMOKAU IŠKĘSTI JĮ, TAIP PAT IR ATLEISTI. AŠ NEKEIKIU IR TŲ ŽMONIŲ. PAGALIAU KAM GI PIKTĄ NEŠIOTIS ILGAI ŠIRDYJE, GERIAU JAU ATLEISTI IR NEKANINKINTI SAVĖS KERSTU — — —

KACETININKAS A. KANTVILAS,
IŠ LAISKO 1947. 7. 18.

pui priklausančiose įstaigose, iš jų: 16 katečių, 13 priverčiamojo darbo stovyklų ir 74 sunkiųjų darbų ir policijos kalėjimuose. Tuo tarpu kai pagal Nürnbergo išryškėjus apytikrus davinius pasuktinuoju metu Vokietijoje, Lenkijoje ir Austrijoje Gestapui priklausė: 163 stovyklos grynai poli-

Kas jų vardus atspės, kas jų veidus atpažins — buvusių tėvų, brolių, draugų...

tinams kaliniams, iš kurių per 30 „Vernichtungs“ stovyklų — KZ, 169 priverčiamojo darbo bei drausmės stovyklos (panašios kaip Lietuvoje Pravieniškių), 36 specialios žydams izoliacinės stovyklos, 89 Gestapo kalėjimai, 108 eiliniai kalėjimai, 19 sunkiųjų darbų kalėjimų, 168 stovyklos prie didesniųjų karo pramonės fabriku užsieniečiams darbininkams — vergams.

hansia programos vedėjas vidaus reikalų ministerijoje Dr. Linden padaręs užklausa, ar nebūtų geriau nužudytųjų asmenų lavonus sudeginti, kadangi ateinančios kartos galėtų apie tai visiškai kitą pagaltoti. Užklaustasis Globocnik tik atsakęs:

— Bet mano ponai, jeigu pūmų kada nors galėtų kilti generacija, kuri mūsų taip gero ir būtinio darbo nesuprastų, tada visai nacional-socializmas būtų velnias. Reikėtų drauge paskasti ir bronzines lenteles, ant kurių būtų parašyta, kad tai buvome mes, kurie turėjome drąsos padaryti šį gigantišką darbą. Štai ir pastaba, kurią Hitleris yra šiais žodžiais išsiskęs: „Taip mano mielas Globocnik, tai yra qeras žodis, tai yra ir mano nuomonė“...

Turint prieš akis Gestapo veiklos išryškėjusį planą, nėra sunku numatyti ir tą kelią, kuriuo būtų nuėjusi lietuvių tauta, griežtai priešinus nacių tikslams.

Mūsų tautinės martirologijos rinkimo darbas iš rudosios okupacijos laikotarpio, tebūna įvadu į pilnutinį atvaizdavimą lietuvių tautos ir jos vaikų kančių, kurios dar ir šiandieną tebesitęsia per visą Tėvynę Lietuvą iki tolimųjų Sibiro stepių.

Mirtingumas Flossenburgo Kacete pagal tautybes

(MORTALITY BY NATIONALITY
IN C. C. FLOSSENBERG)

Iš Dachau esančių dokumentų, pavadintų „Flossenburger Concentration Camp. List of inmates documents. Volume IV.“ Išrašo kalba paliekama originalinė.

NATIONALITY	% deceased within group **
Alsece—Lorraine	11.3
Belgium	37.4
Bulgaria	11.1
Croatia	36.4
Czechs	19.3
France	34.6
Germany	14.5
German revocable	20.0
Greece	13.2
Netherlands	22.3
Hungary	18.4
Italy	32.7
Latvia	42.5
LITHUANIA	46.5
Luxembourg	10.0
Poland	24.2
Rumania	5.6
Russia	19.2
Serbia	11.6
Slovakia	9.4
Spain	38.6
Stateless	18.5
Jugoslavia	24.8
?	25.4
Average	23.7

** percentage refers to the number deceased of each group.

nam tykojo nuolat pavojus, kada aplink siautėja žiauri, paniekianti mirtis, kada kiti — ne lietuvių — dažnai savo gyvybę pratešia eidami per kitų, net draugų, lavonus. Lietuvių grupė to nebuvo. Nuo dorovinio draugiškumo kello nei vienas lietuvis nenuejo. Todėl iš lietuvių grupės nebuvo nei „kapo“ nei kito „viršinio“. Šis draugiškumas ir pakantumas, kurį negalėjo sudrumsti nei skirtinga profesija, nei ideologija, buvo mūsų kacetininkų stiprybės pagrindas. Lietuvių kacetininkų Stutthof grupė, pilna to žodžio prasme, buvo kovos draugai. Pasitaikę maži žmoniški nukrypimai, klaidos blėso prieš tvirtą vieningumą, draugiškumą ir gerą valią.

Ir mes, visi tautiečiai tremtyje, visuomeninio gyvenimo vadovai, politinės partijos, vyriausioji politinė vadovybė, — visi, kurie tik nori matyti laisvą Lietuvą ir dirba jos išlaisvinimui ir laimingesnėi atečiai, esame laisvės kovos draugai. Atrodo, visiems turi būti prievoloms šio nepaprasto mato įsakymas — visur ir su kiekviena vadovautis draugiškumu, solidarumu ir nepalaužiama visų vienybe.

Atsimintina kiekvienam, kad kasdien žemė prigludžia naujas lietuvių tautos aukas, savoj ir svečioj padangė, ir okupantas sulgygina jų kapų žymes. Mes ti-

kime, kad kraujo aukos nenueis veltui. Mės turime ryžtis savo veningomis pastangomis statyti nesugriaujamus dvasinius paminklus, mes nedelsiant turime papildyti prarastas tautiečių eiles naujais pasiryžėjais, naujais talentais, padvigubinta energija ir entuziazmu. Kitaip būtomės ne lietuvių, nepateisintume savo patirakumo iš tėvynės. Mes nesame emigrantai ir negalime jais pavirsti.

Dėja, formuojasi pasigailėjimo vertas emigranto tipas. Pažvelkime, dėl ko dažniausiai nesutariama, kovoja mas stovyklose? O gi dėl gardsnio sriubos šaukšto, dėl skuduro, dėl neaiškių pirmenybių. Kultūrinį ir visuomeninį darbą tedirba, deja, tik mažas pasisventusių skaičius. O kiti dažniausia pasyvyti, tik reikalauja iš kito, o patys paskendę pilkoje kasdienybėje, vertiasi egoistiniais bizneliais, sudaro kortų „pulkinkų“ kadrus. Kur knyga, kur gilinimasis į laiko statomas problemas? Ir dar skaudžiai darosi, kada nugirsti ir gaundi patirti, kad ir vyriausioje mūsų politinėje vadovybėje kartais randa per daug vietos asmeniškumai, siauras partiskumas, stoka nuosirdumu ir kit. Tuo, tiki gražu, nenorima sumažinti vertingų darbų.

Daromės sąlygų žmonėmis tada, kada turime būti ir visada pasilikti kovotojai ir už tėvynės

ribų. Karys juk neprivalo būti sąlygų žmogus. Jis sąlygas ir palankias progas turi susikurti, išplėsti iš gyvenimo.

Tad prisiminimas okupacijų kovų ir jose žuvusių, kentėjusių bei kėnčiančių tautos sūnų tebūnie visiems dokinga proga peržvelgti gyvųjų darbus ir patikrinti ar esame ištikimi laisvės ir žmoniškumo tradicijoms, ar esame verti vadintis amžiais kovojusios dėl laisvės tautos vaikai, ar su dėtos kraujo aukos nėra karais mūsų apsilėdimu, nejauturimu nuvertinamos, ar tikrai einame istorijos nužymetu laisvės kovos keliu.

Okupacijų aukos gyvos mūsų atmintyje ir akyse. Matome, kad pasaulio sąžinė dar yra per daug kurčia ir nejaurti mūsų kancionams ir aukoms. Pasaulio akys nenori matyti mūsų tautai patarytų ir vis dar daromų žaidų. Bet mes patys, visi, būkime jautresni, neužtemdykim gyvybėmis ir kankinimais nuskaidrinto mūsų tautos laisvės idealo, nesilpninkime laisvės kovos. To tikėjosi iš mūsų mirdami kacetuose mūsų broliai lietuviai, to tikisi iš mūsų žustantieji Lietuvos miškų partizanai ir Sibire mirštantieji... To laukia iš mūsų palikta Tėvynė.

Tauriais darbais pagerbkime tautos laisvės aukas.

Metys Mackevičius
Baltijos u-to lektorius

Lietuva Dachau kacetė

VYTAUTAS PIKTURNA

Dachau!... Koks kldikus žodis!... Baisus jis ten buvusiems ir kentejusiems, baisus net ir jo nemačiusiems. Net ir po dvejų metų nuo išlaisvinimo, kada mažiausia 30 kartų esu buvęs Dachau stovykloje karo belaisvių ir provokatorių ten įkistų lietuvių belankydamas, jaučiu didelį širdies spūlį per stovyklos rajoną eidamas Sunkū ten lankytis, nes kiekviena vieta primena baisias kančias ir gerų draugų skurdžią mirtį.

Dachau vardą pirmą kartą išgirdau tik 1941 metų, spalio mėn. Wolfenbuttelio kalėjime būdamas. Iki to laiko apie tą vietovę nieko nežinojau, nors nuo 1933 metų jau daug, o iš daug tūkstančių nekaltų žmonių ten žuvo, ir vis nauji tūkstantiai naujų aukų miršomais kančiomis ir beviltiškai mirė būvo ten stūdimi.

Pirmosios žinios buvo labai trumpos. Atsimenu kaip šįandien, kaip pasivaikščiojimų metu vienam lenkui persiunčiau trumpą laiškutį, kuriame nupasakojau savo bėdas. Rytątojus dieną gavau iš jo atsakymą, kuriame jis man pranešė, kad man teksią Dachau stovyklon nutipti. O klausimą: „Kas tai per vieta?“, atsakė trumpai: „Tai pragaras“.

Bet aš vis dar netikėjau, kad man teks tan pragaran pakliūti. Tik Niurnberg'o kalėjime iš esalonio palydovo patyriau, kad tikrai Dachau stovyklon esu vežamas.

Jon patekau 1942 metų vasario mėn. 20 d.

Prieš asmens tapatybės patikrinimą, nufotografavimą, kiekvienam naujai atvežtąjam buvau nukerami plaukai, nuskuta — ma barzda. Kirpo du ar trys lenkai kaliniai. Savo naują nelaimės draugą kirpdami, jie pasnibdomis apklausinėdavo apie žmonių nuotaikas laisvėje, apie fronto padėtį, apie visą, kas kaliniui labiausiai rūpi. Tačiau ne daug ką tegalėjom mes jiems pasakyti, nes kuonė vis naujai atvežtieji buvom jau po kelis mėnesius įvairiuose kalėjimuose prabuvę, todėl dar mažiau už juos pačius naujienų nežinojom.

Mane kirpęs lenkas, sužinojęs mane lietuvį esant, tuoj man pranešė senešą naujieną: „Jūs prezidentas irgi čia sėdi...“ „Mūsų prezidentas?... Negali būti, nes aš tikrai žinau, kad jis Amerikoje yra“ — griežtai paneigiau senešą. Tačiau kirpėjas nesidavė ištikimams. Na, kirpėjas man tvirtino: „Tikrai, prezidentas... Vidutinis ūgis, su barzdenha, ling'v) barakė...“ Jūs manot, kad vokiečiai veis prezidentui Amerikon išvažiūti? O, nei! Jie tik laikraščiuose paskelbė, kad jis užjūrin išplaukė, o patį čion — stovyklon — atvežė...“

Na, ir nugūnyk, kad nori, paslapčiom šnabzdanti kirpėja, kurs buvo pilnai išitikines, kad Lietuvos prezidentas už Dachau viešly yra. Aš tačiau ta naujiena netikėjau, nors idomu buvo žinoti, kas čia toks mano pirmatakas galėtų būti.

Po visų priėmimo ceremonijų, išmaldymo, dryžuotais kalinio rūbais apvilkinimo, buvomo nuvesti revyran (ligoninė), kur vienas kalinys — ligoninės kapo (iš profesijos šaltkalvis!) — turėjo mūsų sveikatos stovį nustatyti. Jis mus pasvėrė, surašė per visą mūsų amžėlį sirgtas ligas, sužymėjo auksinius dantis (jei kas turėjo) ir tuo baigėsi sveikatos patikrinimas. Čia tas ponas kapo, sužinojęs mano tautybę, vėl iškilmingai man pranešė: „Na, tai būsi ne vienas, Jūsų prezidentas jau čia yra...“

Vėl su didžiausiu nusteblimu bandžiau gincyti. Šis gi buvo bent kiek nuolaidesnis už lenką kirpėją, todėl greit nusileido: „Na, gal ir ne prezidentas, bet koks tai ministras ar vienos didelės partijos galva...“

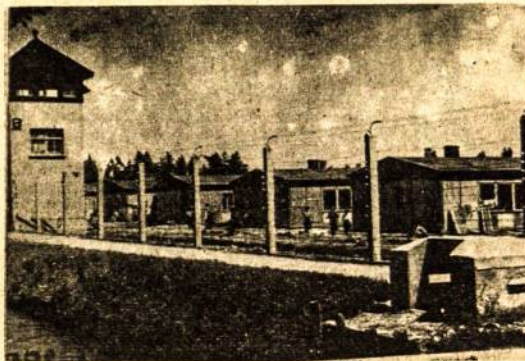
Nežiūrint to, kad buvau nežmoniška išalkęs, kad visur man naujokas, koliojo, mušė, vis tik galvoje visą laiką tupejo jau iš dvejų girdėta naujiena: stovykloje yra lietuviai, ir tai ne bet koks...

Sunkū buvo apie dvi savaites laiko išbūti griežtai izoliuotame naujokų (Zugang'u) bloke. Nors visiems jau buvo aišku, kad ir kituose blokuose nieko geresnio, bado, koliojimų ir mušimo, nerasime, tačiau laukė laukėme dienos, kada i kitus blokus mus iškilnos. Aš ypač norėjau kaip nors su mano pirmaku sueti.

Pagaliau atėjo diena kada buvau perkeltas į kunigams skirtą baraką. Čia lenkai kunigai vėl man pasakojo apie simpatiją lietuvių, garbės kalinį. Po poros dienų pasisekė bent iš tolo pamatyti i darbą einančiųjų kolonoje barzdota lietuvių. Bet tai nebuvo mūsų prezidentas... Ir nors savo nelaimės draugo dar nepažinojau, tačiau jis man buvo mielas, kaip tikras brolis. Gerai, kad tada dar nežinojau, jog kunigams griežtai draudžiama bet kuriojo metu iš barako kiemo išeiti, ir juo labiau lankytis vadinamųjų garbės kalinių bloke.

Jei būčiau žinojęs, kad už tokį vizitą „25“ išmokami, tai nebūčiau taip lengvai išdrįsęs rizikuoti. Dabar gi viso to nežinojau, todėl prie pirmos progos nuskubėjau lietuviui ieškoti. O rasti nebuvo sunku, nes barako numerį žinojau ir barzdota lietuvių iš tolo jau buvau matęs. Kambarin išlinkęs pasisakiau lietuviui esąs ir paprašiau, kad pakviestų čia esantį mano tautietį. Tuoj pat pasaukė ieškomąjį. Prakalbinau jį lietuviškai, ir... puolėm viens kitam i glėbį, kaip jau seniai pažįstami geriausi draugai. Bučiamos, neklausdami viens kito vardo nė verslo... Jis, tiesa, atrodė gražiai, geras rūbais buvo apgretas, su ilgais plaukais, gražiai apkirpta barzda... Bet aš?... Kas būtų patikėjęs, kad tai kunigas? O vienok išsisklino, lyg du būčiai... Po to pasisakėm viens kitam savo vardus, pavardės, profesiją... Pasirodė, kad tai būta Leono Prapuolenio...

Greitai prabėgo rizikingai nuvogtas laikas. Gaila buvo skirtis ir pasilapčiom slinkti atgal barakan, nes čia patyriau, kad ir man ir jam draudžiama vienam su kitu susitikti. Išsiskirdami susitarėm slapčia trečiadieniais ir

Dachau barakai, įelektrintos vielos, sargybų bokštas ir priekyje vandens griovys

sekmadieniais susitikti, pasikalbėti. O kaip gera būdavo, kai tarp tūkstančių nepažįstamų įvairių tautų žmonių, toli nuo savųjų galėjome atvirai viens su kitu savo gimtąja kalba išsikalbėti.

Iš Leono patyriau, kad 26 bloke, kur gyveno vokiečiai kunigai, buvo katalikų kunigas Olsauskas — Tilžės klebonas. Prie pirmos progos susipažinau su juo. Tačiau nelgail teko su juo bendrauti, nes greitai jis susirgo, pateko revy-

ran stovyklos ligoninėn — ir ten mirė.

O, kaip liūdina man buvo šeštą balandžio, kada netoli gatvės, dirbant durkuose, vienas lenkas kunigas suriko man: „Žiūrėk, tavo tautietį jau i namą išleidžia“. Ir iš tikrųjų gatvė ėjo civiliai apsiręs, vieno SS lydimas Leonas. Spėjau dar jam šauktelti: „Leona, laimingai! Sveikink pažįstamus!“ Išgirdo jis mano balsą, nusimėmė kepurę pamosavo man ir nuėjo i laisvę vedančių keliu... Jis ėjo i laisvę, o aš nežinojau, ar man džiaugtis, ar liūdeti. Skausmas taip suspaudė širdį, kad vos besulaikiau sąsaras. Nepavydėjau jam laimės, bet skaudu buvo likti vienam tarp svetimųjų, o ir su tais patiais tarp įelektrintų spygliuotų vielų. Atrodė, kad sunki nelaimės dalis dar labiau pasunkėjo...

Gegužės mėn. sunkiai susirgau angina. Vargais negalais patekau ligoninėn. Ten išbuvau tris savaites. Blokan grįžęs, išgirdau didelę naujieną: „Bloke yra naujas lietuvis kunigas“. Gėda pasisakyti, bet, tą žinią išgirdęs, labai nudžiugau. Ne iš svetimos nelaimės, bet dėl to, kad vėl turėsiu su kuo bendru vargų dalintis, šį tą apie Lietuvą naujo sužinoti. O tos žinios iš savojo krašto taip brangios, taip mielės!... Susitikę du nelaimės draugai vėl bučiavomės, su šašrotom akim sveikinom viens kitą.

Naujas mano prietelius buvo Vištyčio klebonas kun. Jurgis Pransevicius.

Po neilgo laiko blokan užėjo labai suvargęs žmogus, kurs ieškojo lietuviu kunigo. Atsiliepęs priėjau prie nepažįstamojo, kurs mane užkalbino lietuviškai ir pasisakė savąja pavardę: Erdmonas Simonaitis.

Taip susidarė mūsų trejetas, kurie stengdavomės prie kiekvienos progos sueti, pasidalinti bėdom, viens kitą palaikyti, pasigusti artėjančių vokiečių pralaimėjimu. Dabar kai pažiūri, tai ta valanda buvo dar toli, bet tada ji mums atrodė kur kas artiau.

Meirūnas, kurs jau 1939 metais, tuoj po Klaipėdos krašto aneksijos, buvo nacių areštuotas ir nuvežtas i Sachsenhausen koncentracijos stovyklą, o iš ten buvo perkeltas i Dachau. Tai gana judrus, nors jau pagyvenęs ir daug bėdų matęs, bet nuolat gerai nusiteikęs lietuvininkas. Skirvytėles kaimo ūkininkas — žvejys. Sis mums papasakojo kad vienoje už stovyklos ribų esančioje darbo grupėje (Aussenkommandoje) dirba dar vienas klai-pedietis lietuvis. Jo tačiau nė

Iškilmingi vartai i Dachau kacetos pragarą

karto nesutikau ir pavardės dabar nebeatsimenu.

Ilgainiui mūsų būrys vis augo. Lenkų tarpe suradom Witkowski, senelį kunigą, klebonavusį Lenkijoje, kuris sakėsi lietuvis esąs ir su numis visad kalbėjo lietuviškai. Bet neilgai jis mūsų tarpe buvo — greitai laiku mirė.

1943 metais stovyklon atvežė Ratnyčios parapijos (šalia Druskininkų) kleboną kun. Antaną Gedgaudą. Tą simpatiją klebonas mes praminėm savo karaliumi. Tas vardas jam taip prigijo, kad net ir lenkai kunigai jo kitaip nevadindavo, kaip tik „karaliumi“.

Apie tą patį laiką mūsų skaičius padidėjo dar vienu kunigu iš Lenkijos — stovyklon atvežė Plocko dekaną kun. Stanislavą Puidą. Tai 83 metų senelis. Karui pasibaigus, kun. Puida su mielu „karaliumi“ išvažiavo i namus — vienas Lenkijon, o kitas Lietuvon.

Prie mūsų prisidėjo dar du evangelikų kunigai — Šėklis ir Zigfridas Loppė. Šėklis yra klai-pėdiškis, dalyvavęs Klaipėdos krašto atvadavime, buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas. Zigfridas Loppė buvo Vilniaus superintendentas. Nors jis lietuviškai tik vos keleta žodžių temokėjo, tačiau, nepaisant didelio lenkų nepasitenkinimo, užsirašė lietuviu.

Taip mūsų būrys nuolat didėjo. Mūsų skaičius svyravo tarp 10 ir 18. Daugumą sudarė Vokietijon darbas atvežti ir čia areštuoti vyrai. Bendra mūsų nelaimė taip mus visus jungė, kad viens kita tikru broliu laikėme ir ieškojom būdų viens kitam sunkią nedalią palengvinti.

Nors mūsų buvo ne daug, bet žiauriųjį mirtis to nepasė i mūsų skaičių vis mažino. Taip Dachau stovykloje mirė Paukštys Antanas, Gėdvila, Kubilius, Matijošaitis iš Prienu, Kavaliauskas nuo Vendžiogalos.

1944 m. rugpjūčio mėn. i Dachau atvežė apie 40 lietuvių iš Salaspilio konc. stovyklos (prie Rygos). Po dvejų savaičių jie bu-

vo pervežti i Mauthauseno konc. stovyklą, o iš ten pasiusti i tos stovyklos filiales. Iš viso to būrio ten patekusių vyrų tik du tėsliškai gyvi, o visi kiti mirė nuo bado ir visiško nusilpimo.

Be to, Dachau stovykloje buvo keli labai nusilpę vyrai, kurie, amerikiečiams užėmus stovyklą, pateko i įvairias ligonines. Apie jų likimą nepavyko nieko patirti.

Amerikiečiams vis labiau vokiečius spaudžiant, naciai pradėjo pafrontės kacetų evakuaciją. Didelę dalį žmonių pervežė i Dachau. Tokiu būdu paskutinėm karo dienom Dachau stovyklon pateko apie 800 Lietuvos piliečių (ne lietuvių). Gaila tačiau, kad vos tik keletas iš jų tebuvo sukalbami, o visi kiti degė mūsų tautos ir krašto nepažintais. Mūsų pokalbiai dažniausiai baigdavosi karštais ginčais, nes kuonė visi jie nenorėjo įsigilinti i savo tragedijos priežastį, nesugebėjo surasti ti-

krųjų jų nelaimės kaltininkų. Buvo tačiau keletas tokių, kurie tiesiog su meile kalbėjo apie Lietuvą ir atsisakė grįžti sovietiskon Lietuvon. Šiuo metu teko sutikti keletą tokių, kurie buvo Lietuvon nuvažiavę, bet dabar džiaugiasi iš ten ištrūkę.

Tik atėjus amerikiečiams, tuoj susikūrė kalinių komitetas, kuris perėmė visą stovyklos administraciją. Komiteta sudarė kiekvienos tautybės atstovai nuo tam tikro kalinių skaičiaus. Lietuvių, latvių ir estų buvo per mažą, kad būtų galima nors viena bendrą atstovą praversti. Bandyta buvo daug kartų, bet rusų generolas Michailovas (kalbėjęs Dachau stovykloje) griežtai tam priešinosi ir reikalavo, kad bet koks pabaltiečių reikalų tvarkymas eitų per jį. Męs tačiau su tuo nesutikome ir įvairias ankietas įteikėm komitetui betarpiškai, o ne per Michailovą. Tik tie lietuviai, kurie buvo apsisprendę grįžti Lietuvon (kad ir bolševikų okupuoton), perėjo rusų komitetoto žinion.

1945 met. gegužės mėn. 1 d. buvo švenčiama išlaisvinimo diena. Visi buvusieji kaliniai, sustoję atskirum tautybėm, pasistūvę tautines vėliavas, eustirinko i iškilnių aikštę. Iškilnių metu komiteto skirtas korespondentas rinko trumpas žinias apie kiekvieną tautinę grupę. Gen. Michailovas perspėjo juoslavą korespondentą, kad lietuvių grupės nesa ko minėti, nes lietuviai esą Rusijos piliečiai. Korespondentas tačiau gavo iš mūsų reikiamas informacijas ir savo pranešime pamėnė mūsų tautos vargus ir lūkesčius.

I sovietų okupuota Lietuvą negrįžtantieji lietuviai gavome atskirą barakėlį, kur isikūrė tvarkėmės nepriklausomai nuo rusų ir laukėme visiško i stovyklos paleidimo.

Laisvėn sugrįžę, vargo užgrūdinti politiniai kaliniai visais savo jėgas skiria Lietuvai Tėvynei, nors už jos laisvę tektų sumokėti naujom kančiom ar net gyvybe.

Stutthofas

ATSIMINIMU NUOTRUPOS

Dr. A. Kučas Scrantono u-to (USA) lektorius

Geografinė padėtis

Stutthofo koncentracijos stovykla buvo įkurta 1939 metais rudenį, vadinas, po Lenkijos užkariavimo. Prie mažo žvejų miestelio, miške, labai pelkėtoje vietoje, esančioje, žemiau jūros paviršiaus, pirmieji kaliniai krito mišką, klampojo pelkynus ir statėsi pirmuosius barakus.

Stovykla įkurta kaip tik toje vietoje, apie kurią vietos žmonių padavimas pasakoja, kad kitados čia buvusi lietuvių plėšikų vado pili. Nuo tos kalvos matyti Baltijos jūra ir Aistmarės (Frisches Haff). Nuo čia prasideda tokia siaura juosta, kaip mūsų gražioji Neringa, kuri nusitęsia iki garsaus Karaliaučiaus uosto-Piluvos. Taigi Stutthofo koncentracijos stovykla yra beveik ant jūros kranto, iš visų pusių apsupta vandenimis. Ji yra apie 35 kilometrų į rytus nuo Dančigo ir apie tiek pat nuo kelio į vakarus nuo Elbingo. Į Dančigą reikia plaukti per dvi upes, o į Elbingą per vieną upę ir daugelį kanalų.

Kalinių tautybės

Kai prasidėjo karas su sovietais, atsirado čia nauja be lenkų kalinių kategorija — rusai. Šitos dvi slavų giminės visada čia sudarėdavo didžiumą. Trečia vieta tekdavo vokiečiams o paskui jau eidavo kitos tautybės, kurios visada liko mažumojė: lietuviai, čekai, prancūzai, olandai, belgai, latviai, kiek vėliau dar norvegai ir danai. Tačiau į karą pabaigą visus nušėdė didelis žydų skaičius. Į prominentus arba visokių „valdininkus“ prasmuškavo tik vokiečiai ir lenkai, retai kur rusai.

1943 m. pradžioje toje mažoje stovykloje buvo apie 3.500 kalinių. Jų tarpe apie 300 moterų. Visur buvo ankšta, o ypač miegamuosiuose, kur viena prie kitos buvo sugrūstos medinės trijų aukštų lovos. Lovose miegojimo po du, arba dviejos, kurių greta sustatytą plotis buvo pusantro metro, keturi. Lovų gyventojai nuolatos kėsėdavosi, bet lovų paklojimas visada pasilikdavo tas pat. Todėl utėlėms čia buvo karališkas gyvenimas.

Jau 1943 m. stovykla pradėta plėsti. Per metus išaugo trigubai didesnis barakų plotas, negu buvo senieji. Gyventojų skaičius 1944 m. išaugo iki 30.000. Rudenį ir žiemą mirdavo per dieną iki 250 žmonių.

Stovyklos „savivaldybė“

Stutthofo stovykla tvarkėsi savivaldybės pagrindais. Visose įstaigose, raštinėse ir dirbtuvėse, sandėliuose ir ligoninėje dirbo kaliniai. SS-manai buvo tik tu istaigų atsakingi vedėliai ir prižiūrėtojai. Visos stovyklos kalinių ir blokų gyvenimo tvarką prižiūrėjo taip vadinamas Lageraeltster — stovyklos seniūnas, kuris, nors buvo kalinys, bet buvo didelis ponas ir gyveno aristokratiškai. Greta jo dideli vaidmenį vaidino vyriausias darbu prižiūrėtojas (Vorarbeiteris).

Visi įstaigų tarnautojai, blokų vadovybės ir kapo buvo vadinaimi prominentais — stovyklos smetonė. Kadangi įstaigose jie eidavo ne vienodais pareigais, tad žemesnis pareiginis turėdavo patarnauti vyresniam. Taip, na, vyzdžiui, senas mūsų profesorius, Mokslių Akademijos Pirmininkas, dirbo raštinėje. Jis gaudavo pasiūlyti, išnešti šiukšles, atnešti vandens, išplauti indus ir po pietų kištindavo virtuvėn atnešti

savo ponamą karštos kavos... Blokų vyresnieji niekad patys nevalė batų ir neklojo lovų.

Prominentai puošniai rengdavosi ir buvo aptukę, vadinas, socialiai pavalgę. Iš kur? Maistas atėdavo visokiais būdais ir visokiais keliais, bet daugiausia iš bendros virtuvės ir bendro sandėlio, — paprasto eilinio kalinio saskaiton. Mat, baisiai blogą fizinę ypatybę turi riebalai: jie visada plaukioja sriubos paviršiuje, todėl dar virtuvėje bebūdami jau nugaruoja... Taigi, ir taip liesa kalinio porcija dar labiau suliesėdavo net iš katilų neišėjusi.

Blokų vyresnybė dar susidarydavo sau santaupas iš kaliniais raikomos duonos, dalinamo marmarino ir marmelado. Už tai jie pirkdavosi visa kita: rūkalus, apavą, rūbus, visokius patarnavimus, degtinę ir melė.

Užtat ne maža buvo kalinių, kurie buvo tiek išbadę, kad papildomo sau maisto ieškodavosi šiukšlių dėžėse, godžiai kramtė išmestus apipuvusius kopūstų lapus ir visokias lupynas. Nuo tu šiukšlynų jų neatgrasindavo joki mušimai. O jei kur nors pavykdavo nučiupti žalią bulvę, ar darbo metu prisiskukdavo prie grietinės krūvos, tada kaliniui būdavo šventė. Bet už drąsų jo žygi ne kartą tekdavo atsakyti, nelaimingajam jo užpakaliui.

Ir taip slinko visos septynios dienos į savaitę, augo i mėnesius ir metus, o kalinio organizmas džiūvo ir seko. Nyko jo riebalai, traukėsi raumenys, o paskutinį kraujo lašą negailestingai čiulpė utėlės.

mis raidėmis: A.K.S. (Allgemeine Körpereschwäche). Tos trys raidės per kamina išvarė daugelį daugelį tūkstančių žmonių.

Bendras kūno nusilpimas sudarė palankias sąlygas visokioms ligoms: plaučių uždegimui, šiltinėi, viduriavimui (dezinterijai), pleuritui, kūno tinimui ir tt. Ypač baisi čia buvo šiltinė, viduriavimas ir flegmona.

Nuo visų šitų ligų mirtinumas buvo didelis. Kadangi ligončių visada būdavo daug, ligoninė neturėdavo laiko ir, gal, noro ligą iširti, tad dažniausia prie mirusio pavarėdės ar jo numerio pažymėdavo tris raides: A.K.S. Vadinas, mirė nuo bendrojo kūno nusilpimo. Tas standartinis pavadinimas buvo dedamas ir prie tu, kuriuos užmuškavo. Gi artimiems parašydavo, kad mirė nuo širdies smūgio.

Rewier (tarti revyr) tai buvo kažkas vidury tarp šio ir ano pasaulio. Lagery tuo vardu vadino ligoninę, iš kurios pro duris pats retai kas išeidavo. Ligoninę aptarnavo kaliniai gydytojai, sanitarai ir slaugytojai. SS-manas gydytojas buvo tik vyriausias viso darbo prižiūrėtojas. Ligoninės personalas beveik išskirtinai buvo lenkiškas.

Du kartų per savaitę vykdavo „opartunkai“ — lengvesnių žaidimų perrisėjimai ir apžiūrėjimai. Jų metu kalinys prisiklausdavo visokių išmintinėjimų, esą su tokiomis... žaidzdomis nėra ko landžioti ir laiką gaisinti.

Į ligoninę patekti dalykas nėra toks paprastas. Iš vakaro reikia

kius gydytojo išvadžiojimus: „Ko tu čia atėjai, juk vistiek mirsi! Šiandien ar rytoj, koks skirtumas.“

Mūsų eilės retėja

„Saukiuos teisingumo, šaukiuos teisingumo, pakvieskit kunigą Ylą...“ itisia valandą karintoja stingtančios lūpos ir kažkokį ženklią mėgina duoti bejėgės rankos. Tačiau niekas jo negirdi ir niekas jo prašymo neišpildys. Taip sunkių kančių ir didelių skausmų kamuojamas, su šiuo pasauliu atsiskyrę pirmutinis iš mūsų grupės administracijos generalinis tarėjas Stasys Puodžiū, 1943 m. balandžio 14 d., dvidešimt pirmąją dieną po atvežimo stovyklon.

Sunkiai sirges viduriavimu, paskutinę jau dieną sanitarų buvo išvilkas i ligoninės prausyklą, pumūstas ant grindų, muštas kumščiomis ir spardyta kojomis, samonės neatgaves, balandžio 18 d. mirė Marijampolės gimnazijos direktorius Zigmas Masaitis. Sekančią dieną, pamaldžiai persižegnojęs ir paprašęs atsiveikinti likimo draugus, ramiai užgeso Algirdas Tumėnas.

Balandžio 20 d. amžinybėn iškeliu advokatas Petras Kerpė. At jo lūpų sustingę paskutiniai jo žodis: Lietuva...

Visi jie buvo atkeliavę sveiki ir stiprūs.

Laikas slinko pamažu, o šiltinė dirbo sparčiai. Atvelyko sekma-dienį, gegužės 2 d., dezinterijos ir šiltinės iškamuotas, tėvynės ir savųjų ilgdėdamas, mirė Vilniaus miesto viceburmistras Bronius Grigas.

Didžioji stovyklos dezinfekcija buvo labai geras dalykas, tik truputį pavėlinas, nes šiltinė siautė visu smarkumu. Kas ligoninėn pateko su kitokia liga, dažniausiai prie jo prikiždavo ir šiltinė. Stai, mariampolietis agronomas Ignas Budrys. Pilnas giedrios nuotalkos, šviesių vilčių ir, nepaisant 58 metų amžiaus, laikosi nuostabiai gerai. Tačiau lazda ir badavimas pakerta jo jėgas. Persąla ir pradeda tinti kojos ir rankos. Patekęs ligoninėn užsikrečia dėmėtąja šiltine. Sunkios ligos kankinamas, gyvena vieninteliu noru — dar kartą pamatyti šeimą ir Lietuvą. Su tuo troškimu netenka samonės ir po kelių dienų, gegužės 14, iškeliu amžinybėn.

Tą pačią dieną po pietų mirė Kauno gimnazijos direktorius Kazys Bauba. Stovyklon atvykęs, jis bene pirmasis gavo darbą raštinėje, pirmasis susisiektis laisvais su šeima ir visiems atrodė, kad jis tikrai išsigelbės. Tačiau

lagerio degazavimo metu pakilo jo temperatūra, ėmė blogai jaustis ir draugams sakėsi, kad greitai mirsišas. „Tu, Kazy, tai tikrai iš mūsų mirsi paskutinis! — ne vienas ji ramino.“

Kol ligoninę baigė pertvarkyti ir maudyti, naujai susirgusieji turėjo laukti atskirame barake. Kazy čia labai vargo, bet paskui po truputį atsigavo, sustiprėjo ir pasitaisė jo nuotaika. Prieš vedant maudyti, kalinius paprastai apkirpdavo ir apskusdavo. Buvo ruošiamas maudyti ligončių blokas. Kazi besuktant, atbėgo vienas prižiūrėtojas ir liepė visiems tučiuojau įseiti iš barako. Kirpėjas skubino baigti, bet tuo tarpu pribėgęs prižiūrėtojas lentgalui sudavė kirpėjui ir smarkiai lentos kraštu kirtų į sprandą Kaziui... Keletą šimtų metrų paėjęs, entlaunzunge jis susmuko ir tuojau, neatgaves žado nė sąmonės, mirė.

Gegužės 15 d. ankstų rytą užgeso vilnietis doc. Vytautas Tumėnas, kuris sirgo viduriavimu. Berods, jis buvo užsikrėtęs vidurių šiltine ir buvo dvasinio skausmo palaūtas dėl brolio mirties.

Viena diena ir naktis nusinėšė tris mūsų likimo brolių aukas. Buvo minimos dar kelios pavarėdės, kurių dienos jau buvo sukaitytos. Nauja skausmo ir nevilės banga apėmė mūsų širdis. Artėja ir mūsų valanda...

„Kad tik neužsikrėsčiau šiltinė, tai aš išgelbėtas, čia darbas nesunkus ir gaunam papildomo maisto; kad tik neužsikrėsčiau šiltinė...“ — beveik po kelių kartų i dieną šiuos žodžius kartojto Marijampolės gimnazijos direktorius Antanas Januševičius, kuris dirbo entlaunzunge.

Dirbo jis drauge su kitais tame skyriuje, kur utėlėms rūbus stvarkio ir kiša į dezinfekcijos krosnį. Nors darbu turėjo atskirus rūbus ir maudydavosi kasdien, bet jis vis nepasitikojo. Raminau jį kaip galėdama. Ir štai po kiek laiko energingas ir tvirtas vyras pasijunta blogai, kyla temperatūra. Keletą dienų dar ligai nenasiduoda, glaudosi apie dezinfekcijos krosnį, o širdį spaudžia didelis skausmas. Tiek vilčių ir pasiryžimų! Kai tik prisimenia dukrelę iš akų rieda graudžios ašaros...

Susirgo jis pačia sunkiausia dėmėtosios šiltinės forma. Nors likimo brolis Dr. A. Starkus, kuris jau nuo seniau dirbo ligoninėje, deda visas pastangas jį išgelbėti, bet perversges organizmas ir nusilpusi širdis neišlaiko. Birželio 7 d. rytą kilni Antano siela anleidžia kūną, kuris pagal bendrus dėsnius tuojau išeis dūmais ir pavirs į pelenus.

Pol. Kalinių S-gos pirm. prof. kun. St. Yla kalbasi su Berlyno vyskupu kard. von Preising

Pol. Kalinių S-gos vice-pirmininkas prof. M. Mackevičius su „knygnešiu“ Tėvynės aušros laukia...

Kripėliai — plebejai

Menkas maitinimas, stoka higieniškų sąlygų, plonas apdaras, nelengvas darbas, šalto pavasario darganos ir utėlės iveikdavo net tvirtiausią organizmą. Per keletą savaitių žmogus tapdavo kripėlia (paligėliu): išdžiūdavo, o liguoninėn galima kreiptis tik rytais, kada temperatūra paprastai esti mažesnė, tad be rizikos gauti musti gali eiti tik toks, kuris jau beveik nepaieina.

Kai dėl temperatūros ligonis jau „priimtinas“, tada dažniausia jam tenka išklausyti maždaug to

JONAS GRIGOLAITIS

SOLDAU

1941 m. likimas man lėmė grįžti į Vokietiją, iš kur buvau 1939 m., vokiečiams užgrobus Klaipėdos Kraštą, ištremtas kaip nacų priešas. Vos atvykęs su šeima į Vokietiją buvau pakviestas į gestapą. Išardžius, man buvo pasakyta, kad aš neareštuojamas, bet ir negaliu būti paleistas. Mane nuvežė į Soldau konc. stovyklą „kelioms savaitėms izoliacijos tikslu“. Tos tariamos kelios savaitės virto ištisais keturiolika metais, ir dar mano vargo kelias nebūtų pasibaigęs, jei sąjungininkų kariuomenė nebūtų sutruškinusi Vokietijos ir mus išlaisvinusi.

Į Soldau konc. stovyklą mane nugabeno karšu su mano buvusiu bendradarbiu mok. Purvinu. Tai buvo mažą, vadinama pereina, stovyklą. Kas „pasitaisė“, tą po kelių mėnesių paleido gyvi, o kitus, kurie išliko gyvi, vežė į kitas stovyklas, į stovyklą mane atvežė du gestapo valdininkai automobiliumi. Vaziuojant mūsų palydovai net kalbėjosi su mumis, stengėsi sudaryti tokį įspūdį, lyg jie būtų mūsų draugai ir nori mums padaryti gerą patarnavimą. Tuo tarpu jie mus vežė į tikrą žudymo stovyklą.

Vos užvažiavus ant kiemo, sargybinis piktai suriko, kad kepurės nusiimtumė. Iš automobilio išlipę, pamatė pilną kiemą išbėgusių, nuskarusių žmonių, bėgiojančių po kiemą ir nuolat virstančių ir besikeliančių vėl virstančių ir besiviliojančių. Negalėjome suprasti, kur mes patekome. Siurkštus sargybinio riksmas mums priminė, kad ir mes jau laikomi tokiais pat. Mums liepė eiti kartu ir per sargybos būstą nuvežė į vienutes, kur pakliūdavo visi atvežtieji, iki jie patekdavo į patį stovyklą. Tame name buvo garsusis plakimo kambarys ir raštinė. Kiekvienas naujai atvykęs vyras gaudavo po 25 kiurės, o moteris po penkiolika. Tai buvo minimalinė norma, bet dažniausiai smogikai įplėkdavo daug daugiau, nes tuo atžvilgiu jie nešykstėdavo.

Kai mus įvarė į vienutę, iš greimos kameros aidėjo balsus moters verkimas ir klyksmas, kuris tęsėsi keletą valandų. Pagaliau vienas smogikas, priėjęs prie tos kameros, liepė kažkam paklausti moterį, kodėl ji taip verkia, bet moteris nieko neatsakė, o tik verkė ir rėkė balsu balsu. Mes kaip pritrenkti klausėmės tos žiaurios lydimosios muzikos ir laukėm, kada ateis mūsų eilė.

Vienutėje teko išbūti beveik iki vakaro. Tai buvo visiškai tuščia kamera, be jokio įrengimo, net be langų, drėgna ir šalta. Buvo gegužės 16 d. ir žemė buvo padengta plonu sniego sluoksniu. Tais metais pavasaris buvo nepaprastai šilpų ir vėlyvas. Mes matėm, kad likimas mus nutrėmė į pragarą, kuris, mūsų manymu, buvo daug blauresnis, negu Dantės aprašytasis. Taip mums bebaiminiant, staiga prasivėrė durys ir nematomas žmogaus ranka mums įkišo katilėlį, pusiau pripildytą sriubos ir lenkiškai paaiškino, kad tai esą duona. Katilėlis buvo toks biaušus, gal kelis mėnesius nemazgotas, kad ant kraštų jau buvo pridžiūvę storai įvairiausių sriubų, dušų ir nešvarumų. Blogiausia, kad nedavė mums kausko, dėl to turėjome sriubą srbėti iš paties katilėlio, iš kurio jau prieš mus buvo taip pat srbėję keli šimtai, gal net

tūkstančiai, o tų katilėlių niekas neplovė. Tai pagalvojus, pasidarė koku. Alkanas ir nematydamas jokios išeities, turį valgyti ką ir kaip paduoda, jei nenori mirti badu. Nacių stovyklose nebuvo nei protesto, nei jokio valios pareiškimo. Kiekvienas buvo savo budellams širdies gilumoje dėkingas, jei jo neužmuše arba nenukankino vietoje.

Suimtieji buvo laikomi didelėse kamerose po 50 ir daugiau. Kamerosse tebuvo keli glėbiai sutrupėjusių, pilnų dulkių ir parazitų šiaudų ir kameros kertėje keli prakurę marmelado kiburai būtinam reikalui. Tai buvo visos kameros įrengimas, Lovų ir antklodžių ten nepažinome, net prauštas neleido. Suimtieji, savo drabužiais apsidengę, turėjo ant plikų grindų miegoti, nuolat parazitų kankinami, šalti ir badėti. Be to, visi buvo kasdien kelis kartus kitaip kankinami.

E. Simonaitis, Pol. Kalinių Garbės Teismo narys, vienas iš liausiai iškaltųjų lietuvių. Čia jis matomas po išlaisvinimo Dachau.

Valdininkas, kuris nuvedė į kamerą, mus „malonėjo“ supažindinti su stovyklos tvarka. Priėjęs prie vieno durų, paspyrė koją, ir durys iš karto atsidarė. Viduje kažkokia žmogystė sušuko: ramiai! ir visi suimtieji, kaip perkūno trenkti, stovėjo išsitempe. Smogikas sukomandavo: gulti! ir visi, kaip mirtinos strėlės ištikti, griuvo ant aslos. Jų veidai buvo jau pageltę, išsikėlė akys įdubusios. Jos buvo didžiausia baimė, lyg vilkas būtų įsibrovęs į avių gardą. Suimtiesiems griūvant, kameroje pakilo baisiausi dušų debesy. Viena komanda po kitos liepė jiems gulti, keltis, apsiverst. Asloje buvo matyti tik suverstų žmonių kūnų krūva ir tirštų dušų debesis. Smogikas pradėjo rėkti, kad per lėtai suimtieji griūva ir pradėjo juos spardyti, daužyti. O ta masė žmonių, virsdama iš visų keturių pusių, asloje virto vienas ant kito ir vėliau prieš kitą. Kas nesėjo visišką plėkštą pargriūti, tą spardė. Taip pakankinę tuos vargšus,

smogikas išėjo. Mudu, duryse stovėdami, turėjome žiūrėti, kaip čia „tvarkomasi“. Tai matant, mūsų širdys kuo nepersprogo, nes mes dar nieko panašaus nebuvome nei matę, nei galėjome vaizduotis. O dabar patys patekome į tokį pragarą. — O tuo tarpu tik už tvoros, už 10 metrų, krikštauja žaidžiantys vaikai, vaikais laisvi žmonės ir net negalvoja, kas vyksta už spygliuotos tvoros.

Smogikas atidarė kitas duris, ir vėl tas pats žiaurus reginys, vėl tokie pat iškankinti žmonės ir vėl tos pačios kankynės. Plaukai mums pasišiaušė, ir mes stovėjome kaip suakmenėję, negalėjome pratariti žodžio. O smogikas tik šėlsta, tik juokiasi. Tikras pamirštas namas kilo man mintis. Kaip tokiam pragarę reikės gyventi ir dar tikėtis išlikti gyvam?

Smogikas mums dar paaiškino, kad įvairios kameros kankinamos skirtingai. Vienoje kameroje suimtieji turi per dieną nejudėdami pagal sienas stovėti, kitoje vėl nejudėdami sėdėti. Kiekvienas nustatytą taisyklių peržengimas griežtai baudžiamas. Prie sienų buvo aiškiai matyti žmonių kūnų jau išdildintos vietos, kur smogikai kankinai per savaites ir mėnesius turėjo kaip pastatytos figūros stovėti ar sėdėti. Gal kam atrodo nieko baisaus, bet pamėgink pasėdėti arba pastovėti ramiai vienoje vietoje kelis mėnesius, alkanas, išbadėjęs, sušalęs ir nuolat parazitų kankinamas!

Kiekvieną rytą ir popietį mus varydavo į išvietę, kuri buvo kieme. Suimtieji turėjo sustoti eilėse po du ir, kameros senėlio vadovaujami bėgte leistis laiptais, koridoriais ir per kiemą. Prie kiekvieno sargybinio, kurie stovėdavo prie visų kerčių, ant laiptų, keliose vietose kieme, reikėjo sustoti ir seniūnas turėjo atraportuoti. O smogikai rėkdami būzinai ir pagaliai nuolat mudavo ir spardydamo mus bėgančius. Kieme turėjome kiekvieną kartą voliotis, ritinėti ir šokinėti. Kiekvieną kartą įeidavom apdaužyti, susipurvinę. Praustis ten nebuvo mados. Kas galėjo sutauptyti kelis šaukštus kavos, tas prausėsi kava, kurios davė per dieną du kartus po pusę litro. Kai kavos nebūdavo, tekdavo rankas plauti šlapumu. Rytą reikėjo kibris išnešti, o po pietų vėl įsinešti. Per dieną turėjo visi kęneti, nors nemazė sirgo dezintėrija. Kameros kertę, kur stovėjo kiburai, nuolat buvo sručių klanai, nes kiburai buvo beveik visi kauri, skyklės skudurais arba šiaudais užkimštos. Tokiu būdu kameroje buvo baisi smarvė. Langai naktį turėjo būti uždaryti, o dieną buvo galima atidaryti, jei sargybiniai leido. Jei kas pasirodė prie lango, sargybiniai tuoj šovė be perspėjimo. Nemaža suimtųjų sušaudė už tai, kad prie lango prie lango ir sargybiniai juos pastebėjo.

Stovykloje dar buvo ir baudžiamosios kameros. Tų kamerų suimtuosius varydavo stovykloje dirbti. Jiems paskirdavo sukirsti tam tikrą didelį kiekį malkų. Išbadėję ir iškankinti žmonės nepajėgdavo nustatyto kiekio sukiršti. Už tai juos labai žiauriai baudavo, keliais atvejais net suvarė visus į rūsį ir sušaudė už darbą sabotavę. . .

Atėjo vasara. Atšilus, parazitų atsirado tiek daug, kad nebebuvo galima išverti. Vienas tautietis,

laiko turėdamas, padarė statistiką savo „medžioklės“ duomenų. Jis per dieną vidutiniškai užmušdavo po 1.800 blusų. Be to, buvo dar utelių, blakių. Šiaudai jau visiškai judėjo nuo parazitų. Tas negalėjo geruokai baigtis. Vasaros viduryje stovykloje atsirado dėmėtoji šiltinė. Internuotus lieptuvius (apie 250 asm.) ir vieno vienuolyno (lenkų) vienuolės dar išleido prieš stovyklą uždarytą. Mes likome stovykloje daugiausia lenkų ir žydų ir keli lietuviai, jų tarpe buvęs Lietuvos ministris Vokietijoje V. Sidzikauskas.

Kai susirgimai vis labiau plėtėsi, įtaisė stovykloje vad. ligonių kamerą. Stovykloje gydytojų visai nebuvo. Tik rytais atėdavo iš miestelio civilis gydytojas pasirašyti mirusiųjų dokumentus. Mums nė vienas nesirūpino. Buvo vienas sanitaras, bet tas buvo nuolat girtas ir tik iškolodavo, jei kas jį kreipdavos. O vaistų jis galėjo duoti tik stovyklos tvarkytojo įsakymu.

Į sargantiųjų kamerą nė vienas nenorėjo eiti, nes iš ten tik per stebuklą galėję išeiti gyvas. Kas jau nebegalėjo paeiti, tą ten nešdavo numirti. Ligoninių kameroje buvo tik kelios sąužos šiaudų trupinių, pilnų parazitų, ir daugiau nieko. Saulės spindulys ten niekad nepateko. Grindys buvo išpuvusios, ir žiurkės laipiojo per mirstančius. Valgyti tiems teduavo dar retkarčiais, kas priklauso davė nuo dežurnuojančio valdininko. Dažniausiai sargybiniai spardydavo mirštantiesiems į veidą, jei jie, prie durų prirėpėję, šaukdavo, kad jie dar negavę maisto. Spardydami juos, dar iškeikdavo, rėkdami, kad jie vis tiek turi pastipėti, tai kam jiems dar duoti edalo!

Kiekvieną rytą išnešdavo kelis mirusius. Vėžimėlis su lavonais kiekvieną rytą, prieš saulei tekant, išvykdavo į miškelį, kur tuos nelaiminguosius apšaudavo. O paklauskime, už ką tie žmonės ten buvo laikomi? Didelė dalis visiškai nežinojo, kuo juos kaltina, nes buvo suimti masiškai ir atvaryti. Jų tarpe buvo kelios dešimtys rabinų ir tiek pat kunigų. Šiaip čia atveždavo tuos, kurie be leidimo iš gen. gubernijos buvo perėję į prijungtą prie Vokietijos sritį. Lenkai iš tos srities buvo žiauriai švaryti, šeimos išdraskytos, išžudytos. Leidimo vykti į tą sritį ieškoti savo artimųjų nedavė. Jei kas be leidimo buvo suimtas, tą į stovyklą atgabėję žudė. Kiti vėl buvo apleidę jiems paskirtą darbo vietą arba nepaklausę savo pavergėjų.

Taipėjo savaitė po savaitės, mėnuo po mėnesio. Lavonų vežimas kiekvieną dieną darėsi vis pilnesnis, bet ir užakrėtę smogikai pradėjo sirgti bei mirti vienas po kito. Prasidėjo tragedija, kuri baigėsi beveik visišku to stovyklos suimtųjų sunaikinimu. Stovyklos vadovybė įsakė visiems eiti į dezinfekciją, kuri buvo įrengta geležinkelio vagonuose netoli stovyklos. Tie įrengimai buvo netikę, ir parazitų nepavyko sunaikinti, nors iš kamery buvo visi šiaudai išnešti ir kieme sudeginti. Pagaliau atvažio smogikų gydytojų komisija, kuri įsakė stovyklą uždaryti, nebeleido suimtųjų kankinti ir atsiuntė kelis dezinfekcijos katalitus.

Vieną dieną išvarė visus į kiemą ir įsakė visiems išsirengti. Tuo metu stovykloje buvo apie 1000 suimtųjų, vyrų ir moterų.

Tautinės Martirologijos Skyriaus Vedėjas stud. med. J. Rimšauskas

Atvykusi komisija iš tolo apžiūrėjo kiekvieną, silpniesiems liepė pabėgti šen ir ten, kaip prekymetys arklių perkant, ir skirstė į dvi dalis: į vieną pusę pasinėti senuosius, silpnuosius ir įtariamus sergančiais, kitus pasinešti į kitą pusę, bet tas pulkelis buvo visai mažas. Kunigų ir rabinų visai neįvarė į kiemą.

Skirstymą baigę, vieną būrį suvarė į vieną namo galą, o kitą į antrą. Šiaudų stovykloje nebebuvo, ir visi turėjam gulėti ant pl-

Perkelta | 8 psl.

KALINIŲ VARDU

Balys Gaidžiūnas

Siaukšt, kai krinta žvaigždės iš dangaus aukštybių ir tu kalbi, kad mūs keliai greit nesisuks į rytus, Prisimenu dienas bausis likimo: Draugus iš bado mirštantius ir sužalotus, Prisimenu piktus sargybinius kraujuotam rankom, Aukštinus miestus, vienkiemius ir kaimus nuteriotus.

Akyse stovi krematoriumai Europai pertvarkyti ir liepsnos, rijančios šimtais draugų lavonus: Gražuolės moteris, nuo Nemuno, plaukai, kaip linas, Juodakes, augusias turtais garsiam slėny Dunojaus, Laivų krovėjas, cemento maišų nešiotojas, Sventųjų knygų ir apaštalių gerų darbų žinovus.

Jau niekad, niekad jie negrįš į savo gimtą židinį — Jų pelenus pikta ranka, kaip superį laukais pasėjo. Man tekė laimės truputis daugiau—toliau klijot pasaulį, Skaltyt žaizdas negijančias ir keikt likimą, Primint visiems, kurie žadėjo laisvę ir tautų lygybę, Kad mes gyvenam didelį ir baisų apgavimą.

Matau, plėšikai vakarykščiai geria vyną kristolinėm taurėm, Jų moterys vėl puošias pavogtais svetur karoliiais, Ziedais ir auskarais nešiotos žydžių ir lenkačių, O mes, nubarstę kaulais keturių šalių pasvietus, Mirtim mokyję už kiekvieną laisvės žodį Siandieną patys niekur nesuradom vietos.

Matau, kraujų pasruvę asaros į žemę rieda, Mums meta trupinius — o mes ne elgetau išėjom! Pasaulį veidmainius, kaip laukai žaliuoja Ir krauna pikta žiedą tariamos taikos pavėsy. Mūsų keliai dulkėti, akmenys suraizę kojas, Bet į laisvę einant mokam pažadus tesėti.

MES SUDĖJOME AUKĄ TAU, TĖVYNE,

ZUVUSIŲJŲ NACIŲ KACETUOSE IR KALĖJIMUOSE SĄRAŠAS. JIS NEBAIGTAS. PILNI DUOMENYS

ANDŽEJAUSKAS Vytautas, jūrininkas, Buchenwalde ir Doroj, mirė 1944.

APANAVIČIUS Antanas, Kaune, 1944 sušaudytas.

APANAVIČIUS Stepas, Kaune, 1944 sušaudytas.

APOLONSKAS Ipolitas, Bisine, mirė 1944.

AUSMANAS Antanas, darbininkas, Stuthofe, Doroj, Bergen-Belzeno, mirė 1945.

AUSKAITIS Martynas, Klaipėdos ir Kretingos kalėjimuose, 1941 sušaudytas.

BACEVIČIUS Jonas, studentas, Stuthofe, 1945 miręs.

BALTUTIS Juozas, ūkininkas, Kaulsdorfe, mirė 1945.

BAUBA Kazys, Kauno IX gimnazijos direktorius, Stuthofe, prišaudytas smūgiu į sprandą, 1943.

BENEIKA Antanas, Salaspilje, 1944 pakartas.

BERČAITIS Vilius, menininkas, Klaipėdos, Tilžės kalėjimuose, sušaudytas.

Dalis žuvusiųjų Dachau'e, nufotografuoti po amerikiečių atėjimo

BERULAITIS Jonas, iš Tilžės, Klaipėdos ir Tilžės kalėjimuose, mirė.

BOLCEVIČIUS Rapolas, darbininkas, sušaudytas.

BRAZAITIS iš Panevėžio, Werdingeno kalėjime, mirė 1944.

BRONISKA (Stasys?), Salaspilje lazdomis sumuštas, mirė.

BONYNAS Karolis, žurnalistas, Oranienburge, mirė 1939.

BUDRYS Ignas, agronomas, Stuthofe, mirė 1943.

BOGUSEVIČIUS Stepas, Kauno sunkiųjų darbų kalėjime, 1944 sušaudytas.

BUNTINAS V., amatininkas, Oranienburge, mirė 1942.

CIKANAS, nuo Lazdijų, darbininkas, Stuthofe, mirė 1945.

CEKAUSKAS Vladas, majoras, Stuthofe, mirė 1943.

CERKESAS nuo Panevėžio, Graudence, mirė.

CERNIAUSKAS Bronius, Kauno, kalėjime, 1944 sušaudytas.

CIUPRINSKAS Bronius, kalintas Vilkaviškio kalėjime, iš kur išgabentas Vokietijon, nukankintas.

CIZAUSKAS iš Kybartų, Buchenwalde, užmuštas.

DANIŪNAS Aleksandras, dipl. inžinierius, Stuthofe, mirė 1944.

REGAINĖS kalėjime.

DARČKUS Lionginas — Povilas, dipl. ekonomistas, Dachau, 1942 mirė.

DOMARKAS Vacys, nuo Plungės, Rottenburgo kalėjime, 1944 mirė.

DULKEVIČIUS Jonas iš Tauragės, Niurnberge, 1944 mirė.

ERCINAS Pranas nuo Raseinių, Kauno kalėjime, 1944 sušaudytas.

GAILIUS Alvinas, buv. Gubernatūros referentas, Dachau, 1942 mirė.

GALINAUSKAS Kazys nuo Raseinių, Kauno kalėjime, 1944 sušaudytas.

GALINIS Jonas, nuo Marijampolės, Mauthausene, 1943 mirė.

GERMANTAS — MESKAUSKAS Pranas, filologijos daktaras, švietimo tarybos, Stuthofe, 1945 mirė.

GESVENTAS Leopoldas, ūkininkas, Tilžės, Karaliaučiaus ir Brandenburgo kalėjimuose, žuvs.

GEVILA iš Zemaitijos, Dachau, mirė 1945.

GRIGAS Bronius, majoras, Vilniaus miesto vice — burmistras, Stuthofe, 1943 mirė.

GRINIUKAITIS Aleksandras, Stuthofe, mirė 1945.

GRONSKIS, darbininkas, Oberhausene, nužudytas.

GVILDYS Jurgis, valdininkas, Klaipėdos, Tilžės ir Karaliaučiaus kalėjimuose, nužudytas.

HEINE A., darbininkas, Oranienburge, 1939 nužudytas.

JANKEVIČIUS Jonas, Liudwigsburge, mirė 1945.

JANKUNAITIS Jurgis, Undinės ir Triesto kalėjimuose, 1944 sušaudytas.

JANULIS Pranas, Panevėžio kalėjime, mirė 1946.

JANUSAITIS Albertas, valdininkas, Stuthofe, mirė 1943.

JANUSEVIČIUS Antanas, istorikas, Mariampolės berniukų gimnazijos direktorius, Stuthofe, mirė 1943.

JASIUNSKAS Stasys, kapitonas, Salaspilje, mirė 1945.

JASULIONIS Albinas, ūkininkas, Pagėlažių darbo stovykloje, 1944 nušautas.

JESAITIS (JASAITIS?) Juozas, 1944 sušaudytas.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

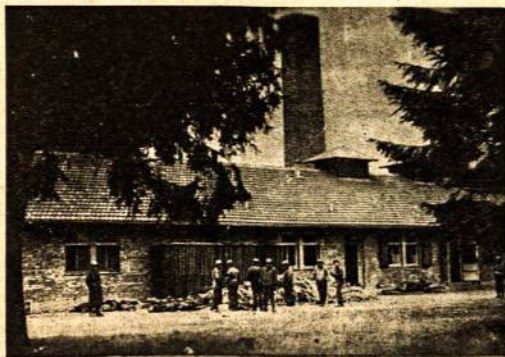
JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

JOVAIŠAS Antanas, technikas, Stuthofe, mirė 1943.

Dachau krematoriumas su „bokštu“. Nukankintieji laukia savo eilės „išeiti pro kamina“

KARPAVIČIUS Vaclovas, Rottenburge, 1944 mirė.

KARPISANKOVAITĖ Elena, Bergen-Belzene, mirė 1944.

KAROBLIENĖ Elena, Bergen-Belzene, mirė 1944.

KAVALIAUSKAS iš Vandžiogalos, Dachau, mirė 1945.

KAVALIAUSKAS Pranas, Rottenburge, mirė 1944.

KERPĖ Petras, advokatas, Stuthofe, mirė 1943.

KISČIŪNAS Pranas, ūkininkas, Tilžėje, mirė 1943.

Flossenburge žuvusiųjų tautiečių urna, saugoma tuo tarpu šv. Sosto Delegatūros koplyčioje, iki bus pasiųsta į Ameriką

KIVERIS Vincas, Buchenwalde, mirė 1945.

KLASTAUSKAS Antanas, Kaune, 1944 sušaudytas.

KRUMPLYS Aleksas, Rottenburge, mirė 1944.

KUBILIUS Antanas, Dachau, mirė 1945.

KUČINSKAS Jonas, technikas, Vokietijoje miręs.

KUKULSKIS Jonas, Sančių karo belaisvių stovykloje, sušaudytas.

KULEŠAS Kostas, Stuttgarte, 1945 pakartas.

KURKLIETIS Izidorius, teisininkas, Bayreuthe, mirė 1945.

KUZMICKAITĖ Stefanija, Bergen-Belzene, mirė 1944.

LENARTAS Mikas, Mauthausene, mirė 1942.

Juozas Yluvis

Kaminas

Kasryt, kai pakeli akis, tik vieną bokštą vis regį; ar saulėtą ar dargana niūrį — tik ji, tik ji regi.

Pratįsta dūmų vėliava juodu šešėliu pro tave, ir krinta iš jos jos maži, juodi žiedai veidais.

Pažįstami, savi žiedai — Ir Kazį, Zigmą pamatai, išeinančius kažkur toli — į laisvę, į namus daugų šaly —

Kasryt, kai pakeli akis, išaugantį į dangų ji regį; ar saulėtą ar dargana niūrį — savos eilės vis lauki ten, pro ji. Stuthofas, 1944

LESEVIČIUS Pranas, Pagėlažių privertiamojo darbo stovykloje, 1944 nušautas.

LIAUDENSKAS Juozas, Kaune, 1944 sušaudytas.

LIPNŪNAS Alionas, kunigas, Stuthofe, mirė 1945.

LYVA Antanas, Kaune, 1944 sušaudytas.

MALASINSKAS Leonas, Kaune, 1944 sušaudytas.

MALINAUSKAS iš Kauno, Rottenburge, mirė 1945.

MALINIS Adomas, žurnalistas, Gross-Rosene, mirė 1943.

MARGALIKAS Mikas, darbininkas, Kaulsdorfe, mirė 1945.

MARTISIUS Juozas, Mauthausene, mirė 1945.

MASAITIS Zigmąs, Stuthofe, užmuštas 1943.

MAURICA Ernestas, Flossenburge, mirė 1944.

MATJOSAITIS Jonas, Dachau, mirė 1945.

MATULIS Vincas, Šiaulių kalėjime, sušaudytas.

MAŽEIKAS Vaclovas, Mauthausene, mirė 1945.

MAŽEIKAS Antanas, Sančių belaisvių stovykloje, sušaudytas.

MILDŽIUS Jonas, darbininkas, Frankfurtė (a. Oder), mirė 1954.

MILKEVIČIUS iš Mariampolės, Rottenburge, mirė 1944.

MIZGERIS Antanas, žemdirbys, 1943. Šilutės kalėjime sušaudytas.

NARBUTAS Vytautas, karininkas, 1945 Mauthausene, mirė.

NARSUTIS Kazys, Aspergo kalėjime, mirė 1945.

NAUDŽIUS Bronius, Kaune, 1944 sušaudytas.

NOREIKA Liudas, viršila, Liudwigsburge, mirė 1944.

OLSAUKAS, kunigas, Tilžės klebonas, Dachau, mirė 1942.

OPICKAS Bronius, Mauthausene, nusižudė 1944.

OŠKINIS Vytautas, karininkas, Pravieniškiuose, 1944 nušautas.

PACIUS Aleksandras, Rottenburge, mirė 1944.

PADREŽA Jonas, ūkininkas, Tilžės kalėjime, mirė 1943.

PAGULBICKAS Zigmąs, Mauthausene, mirė 1944.

PALAVYKAS iš Plikių, Tilžės Gestapo kalėjime, mirė 1943.

POLKYS Albertas, Bisine, mirė 1945.

PAULAUSKAS Albinas, Zwickau kalėjime, 1945 mirė.

PETRAITIS Pranas, Kaune, 1944 sušaudytas.

BRANGIAUSIA IŠ VISŲ — PASKUTINE

APIE ŠIUOS ASMENIS BUS PASKELBTA KITUR. MEDŽIAGĄ SURINKO TAUTINĖS MARTIROLOGIJOS SKYRIUS

PETRAITIS Jonas, Kaune, 1944 sušaudytas.

PETRAUSKAS Kazys, Buchenwalde, mirė 1944.

PIKČILINGIS Vincas, tarnautojas, Stuthofe, mirė 1944.

PLŪSKYS Povilas, Undinės ir Triesto kalėjimuose, 1944 nušautas.

POLKEVIČIUS Pranas, Buchenwalde, 1945 sušaudytas.

PRACIUS Aleksas, Rottenburge, 1945 mirė.

Weideno lietuvaitis prie kape Prano Brazio, žuvusio Flossenburge

PREDKUS Povilas, gelžkelininkas, Auschwitzte ir Ravensbrücke, žuvs.

PRICMONAS Martynas, teismo sekretorius, Mauthausene, mirė 1940.

PUNTUSEVIČIUS Stasys, Frankfurtė a. Oder, 1944 mirė.

Amerikiečiai fotografuoja nelprastus žiemis vaizdus

PURVINAS Leonas, Buchenwalde ir Doroj, 1945 sušaudytas.

PUODZELIS Jonas, siuvėjas, Oberhauseno kalėjime, 1945 mirė.

PUODŽIUS iš Vanagų km., Oranienburge, 1943 mirė.

PUODŽIUS Stasys, majoras, Stuthofe, 1943 mirė.

RACKAUSKAS Petras Jakopilyje (Latvijoje), darbo stovykloje, 1944 mirė.

REIZGYS Martynas, Klaipėdos Krašto direktorijos Pirmininkas, Mauthausene, mirė 1942.

ROKAS Bronius, Undinės ir Triesto kalėjimuose (Jugoslavijoje), 1944 nušautas.

SADAUSKAS Antanas, Neumarkė, mirė 1945.

SIMAITIS Edvardas, mokytojas, Oranienburge, mirė 1942.

SIMONAITIS Alebertas, darbininkas, Dachau, mirė 1943.

SIMONAITIS Albertas, pirklys, Dachau, 1943 mirė.

SIRONAS Leonas, Rottenburge, 1944 nušautas.

SKIRGAILA Juozas, Rottenburge, mirė 1945.

SKUJA Arnoldas, Mauthausene, mirė 1945.

SKORA Petras, Salaspilje, 1944 mirė.

STALNIONIS Kazys, Frankfurtė, 1944 pakartas.

STANKAITIS Jurgis, ūkininkas, Oranienburge, nužudytas.

STANKEVIČIUS Stasys, Kaune, 1944 sušaudytas.

STANKUS Stasys, Intendorfe, 1944 nužudytas.

SUTKAITIS Klemensas, Kaune, 1944 sušaudytas.

SAPALAS Antanas, dipl. inžinierius, Stuthofe, 1945 mirė.

SEINAUSKAS Petras, Nordhausene, 1945 sušaudytas.

SEREIKA Jurgis, Bisine, mirė 1944.

SLAJUS Stasys, 1944 nušautas.

SLEPAITIS A., darbininkas, Oranienburge, 1944 mirė.

SMAUKSTA Pranas, Pravieniškė, 1944 sušaudytas.

SNIUREVIČIUS Bronius, Kaune, 1944 sušaudytas.

SVELNYS Kęstutis, moksleivis, Liudwigsburge, 1945 užmuštas lazdomis.

TABOSAITS Pranas, Kaune, 1944 sušaudytas.

TAMULIENĖ Zita, Bergen-Belzene, 1944 mirė.

Vilkuje: žuvusiųjų kupeta prie krematoriumo Dachau'e. Apačioje: kaliniai patys turėjo deginti savo draugus. Nuotrauka iš Dachau, po amerikiečių atėjimo

Landsberg-Bayreuth

Povilas Žickus, S-gos izdininkas

Bėgo dienos, mėnesiai ir metai. Vokiškoji karo mašina pradėjo braskėti. Naciai, anksčiau iškelto mis galvomis ir su panieka žiūrėję į kitas tautas, pradėjo ieškoti jose „draugų“, kurie vergiškai juos paremtų. Nebeužteko plėsti turtą, reikėjo ir gyvos jėgos, kuri mirtų už juos. Šitos vokiškos užmačios neaplenkė ir mūsų.

Tuo laiku lietuviai buvo jau gerai organizuoti, ir vokiečiams nebepavyko, kaip avių bandos nuvaryti mirčiai į Rytus ar vergais į Vakarų jų plieno kalvėn. Prasidėjo grąsinimai ir represijos. Uždaromos aukštosios mokyklos ir kultūrinės įstaigos. Renkamasi ir areštuojamas pačios geriausios inteligentinės pajėgos ir masiškai vežamos į Vokietijos koncentracijos stovyklas. Vyksta vyrų ir moterų gaudymas gatvėse, kinuose, teatruose ir net bažnyčiose pamaldų metu. Per kalėjimus vežama pramonės darbai, Vokietiją arba aprenčiama kario uniforma ir, parėmus automatiniu pistoletu ar kulkosvaidžiu vamzdžiui, siunčiama į frontą.

Lietuvių tauta, kaip akmeninė uola, pakėlė visus bandymus ir smūgius, dar kietiau spyrėsi prieš nacius. Pogrindžio rezistencinės organizacijos ir buvusios politinės partijos nebekovoja pavieniai, bet sudaro Vyrų Lietuvos Komitetą, kuris turi koordinuoti visą antinacinę rezistencijos darbą. Dar vėliau sudaromas Vyrų Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, į kurį įeina visos buvusios politinės partijos ir antinacinės rezistencijos sąjūdžiai. Rezistencinėje pogrindžio spaudoje raginama kovoti su naciiais, sabotuoti jų potvarkius, nevykdyti įsakymų, nepilti pyliauv. Nespėjus naciams išieiti vieno ar kito potvarkio, jau rezistencija, savo turimais kanalais surinkusi žinias apie jų pasirodymą, informuoja visuomenę ir nurodo kaip šiais atvejais laikytis.

Naciai irgi nesnaudžia. Visomis priemonėmis stengiasi užgnaužti pasipriešinimą, likviduoja Lietuvos Laisvės Kovotojų sąjūdį, pačiumpa vieną kitą spaudos platinioją. Tačiau tik tuo ir užsibailgia, nes siūlas nutrūksta, o kamuo vis nėra. Į rezistencinį darbą ateina vis naujos jėgos ir priemonės. Pradedamas naudoti net foninis siūstuvys, kuris, rodos, buvo pirmasis ir vienintelis visoje vokiečių okupuotoje Europoje. Lietuvos antinacinė rezistencija

nesitenkina vien kova savame krašte, bet ieško ryšių kituose nacių pavergtuose kraštuose. Suelinama kontaktą su latvių ir estų veikėjais (pas juos rezistencija buvo silpna), su lenku pagrindžiu, siunčiamą atstovai į kitus kraštus, kur tik tikėtasi, kad bus galima dirbti savam kraštui.

Vokiečiams frontuose pradeda dar daugiau nesisekti. Jie dar daugiau širsta ir ieško kaltininkų. 1944 m. balandžio mėn. gestapas sugauna V. L. I. K-o siųstą į vieną draugingą valstybę atstovą. Gestapas turi stiprų siūlą ir juo eina prie paties kamuolio. Vyksta didesni areštai. Likviduoja Lietuvos Laisvės Kovotojų antrą spaustuvę, paime ją žinioje veikusių radio siūstuvą, kuriuo mėnesiai ir metai buvo palaikomas ryšis net su užsieniu. Pasiekiami net ir patį rezistencijos širdis VLIK-as. Beveik visi VLIK-o nariai atsi-

randa gestapo požemį. Net ir 80 metų senelis prof. Tumėnas naciams yra baltus ir pavojingas. Jį, ligonį, uždaro, kankina ir tyčiojasi į jį. Tuojau po to gestapas likviduoja ir Vietinę Rinktinę, jos vadus sukišdamas į Salaspilį KZ. Bet ir šiukart gestapas persilpnas likviduoti visą rezistenciją. Areštai apsiriboja vos 27 asmenimis.

Kokių baisius gestapinio tar-dymo kankinimus pakelia ši 27 grupė! Pradedant mušimais per veidą, nugarą, į padus — kol net karaliai iš jų tyška, pakabinimu ant vinies prie sienos už rankų ar kojų, pakabinimu palubėje ir net prosijimu elektriniu prosu. Čia pačių didžiųjų kankinimų pakėlė Juozas Rudokas ir Jonas Mildaziis. Bet, nežinint visų kankinimų, sumitųjų skaičius daugiau 27 nebeapašako. O tardytojas Rauda ir budelis Heltke beveik vi-

siems kartojo: — Jūs norėjot paklupdyti Didįjį Reichą. Juokail! Už tai visi mirsit. Tačiau nemanykit, kad mes taip lengvai leisim numirti, jus visus laukia lėta ir kankinanti mirtis.

Ir taip ši nedidelė 27 asmenų grupė, susidedanti iš: stud. Ančiako, B. Baleišio, adv. B. Bieliuko, inž. K. Brūniaus, stud. B. Budgino, doc. dr. A. Damušio, J. Deksnio, agr. B. Gaidžiūno, maj. R. Gintauto, P. Jurkšto, adv. J. Katilaušio, teisėjo I. Kurkilečio, stud. St. Kostkos, J. Leskausko, St. Margelevičiaus, J. Mildaziio, Vl. Piro, G. Puodžiukaitis, J. Rudoko, A. Stačino, J. Sidaravičiaus, dipl. chem. J. Valiulio, V. Vasiliausko, prof. Vėbro, stud. A. Viršilos, G. Zemkalnio ir P. Žičkaus pradėjo kelionę per Didįjį Reichą. Pradėta nuo Kauno, per Insterburgą, Karaliaučius, Allenstein, Soldau, Tornau, Pozen ir Landsberg (Vartė). Vienur sustojama tik keletas dienų, kitur kelios savaitės ar mėnesiai. Landsberg paleikami ilgesniam laikui. Tai nedidelis kalėjimas, vos sutalpinąs kelis šimtus kalinių, tačiau su nepaprastu žiaurumo prižiūretojais. Vachmistras Bitner, virš 60 metų senis pajėgavo ne tik kalinius mušti, bet ir labai gerai šaudė. Jis didžiulio dvasios, kad tik per vieną dieną nušovė keliolika sumitųjų. Siame

kalėjime negalėjo būti nedirbančių ir ligonių; sargų žodžiai: — Kas nedirba, tas miršta! Ir lietuviams ten teko dirbti labai sunkius darbus: kasti griovius, tiesti elektros kabelius, nešioti akmenis ar mirkti asenizacijos baseine. (Ten buvo fabrikas, kur iš asenizacijos gamino kažkokios dujas. Dalis dirbo lengvo metalo fabrike, kur buvo gaminama įvairūs modeliai patrankų svedinių, bombų ir net tankų, pagal kuriuos vėliau buvo liejami tikri. Nuo šalčio, kankinimų ir bado ten miršta stud. teisnininkas A. Viršila, o atvira džiūva pagriebia studentus S. Kostką ir S. Margelevičių. Išbadėję ir kruvinomis rankomis ten vargštame nuo 15 rūpiolio iki 1945 m. sausio mėn. pabaigos. Priartėjus frontui, visas kalėjimas palaideijamas, o lietuviai su dar keletu vokiečių ir kitų tautybių vejami tolyn nuo fronto, kad išvengtų tartytojo pažadą, neleisti išeiti ir lengvai numirti.

Trumpam sulaukomi Berlyne, Tegelio kalėjime, kuris sudarė lyg atskirą miestą. Mano celės nr. susidėjo iš keturių skaitlynių, tas tik pažymi jo didį. Ten perygvename didįjį Berlyno bombardavimą, kuris tuo laiku mus atrodė galis būtų išsivadavimu iš kancijų.

Vieną antstovų rytą riedėjo sunkvežimis po sunkvežimio prie kano, kur kaip gyvuliui buvo grūdami žmonės ir baidoka. Ten patenkame ir mes. Po keletos dienų kanalu, Elbe ir geležinkelio pasiekiam Bayreuth. Didžiuliose buv. vienuliuose rūmuose laikomi keli tūkstantai politinių kalinių. Apie 90% sudaro čekai. Mums ten papasakoja, kad tas kalėjimas yra Voksgeriočio žinioje. Ir ištikrųjų, kiekvieną rytą keli sunkvežimiai išveža mirčiai pasmerktuosius. Ir taip mirties dalgis karta vyru ir net moteris. Mes, kaip Hochverrat, irgi laikomi to baltaus Voksgeriočio žinioje ir kiekvieną dieną laukiame jo baltaus sprendimo. Bet pasirodė, kad mes nemirštame visi kartu. Mūsų tardytojas laikosi duoto žodžio. Landsberg palaidojam A. Viršila, nežinia išvežė St. Margelevičių ir St. Kostką, Berlyno kalėjimo ligoninėje palikom J. Valiulį, o čia Bayreuth amžinai užmerkia akis teisėjas I. Kurkilestis ir dar keletas laukia savo eilės. Tai vis tie kankinimai, sunkus darbas ir badas. 1945 m. balandžio mėn. 14 dieną ateina laisvę nešanči Amerikos kariuomenė ir plačiai atidaro geležinius vartus į laisvę.

Deja, ne visiems lemta džiaugtis laisve ir gyvenimu. Vos porai savaitių praėjus miršta didysis kankinys Juozas Rudokas, o keli atsiduria džiūviniukų sanatorijose. Mirtis negailestinga, ji gal ir dar pareikalaus aukų, nes palaužtos sveikatos, sunikę organizmai nepajėgia atsipirti mirties taktininkai džiūvati.

SOLDAU

kų grindų, be jokių antklodžių, tik plonai apsiręngę. Tai įvyko rugsėjo mėn. viduryje. Kai mus skirstė ir visi nuogi stovėjome kieme, aplink stovyklą gyvenantieji smogikai iš langų smalsiai žiūrėjo į nuogas moteris, net su žiūronais, ir visai šaipėsi iš tų nelaimingųjų teroro aukų. Visiems sumitiesiems buvo nukirpti visi plaukai, kas pašaliečiams atrodė labai juokinga. Mes gi tuo tarpu jau žinojome, kad čia sprendžiamas gyvybės klausimas.

Antrą rytą smogikai, prisikrovę sunkvežimį kastuvų, kirvių ir kitų įrankių, saulei tekant išvyko į mišką, kaip spėjome, — iškasti savo aukoms duobę. Kai kurie buvo pasakę, kad sergantieji bus vežami „gydyti“ ir kartu rodė pirštų į revolverį. Aščiau buvo, kad rengiamasi naikinti.

Kitą rytą jau nebevarė mūs į švietę ir nedalino pusryčių. Mūsų kamera buvo kiemo pusėje, ir mes, prasikrapstę baltais dažais apteptuose stikluose skytules, galėjome sekti, kas ten darosi. Tą naktį dėl susijaudinimo mažai miegojome. Rytui auštant, pastebėjome smogikus kraunant kulkosvaidžius, automatinius šautuvus ir sovinių dėžes į sunkvežimį, kuriuo buvo su kastuvais grįžę iš miško vakare. Pagaliau

iš savo krautuvės atnešė dėžes su degtinėmis ir alaus buteliais, susėdę į kelias lengvas mašinas ir visi išvažiavo, stovyklos viršininko lydimi. Tuoj po to mus išvarė į kitą kamerą antroje namo pusėje. Dabar mes nieko nebegalėjome matyti. Name viešpatavo mirties tyla. Po neilgo laiko išgirdome, kaip sunkvežimis atvažiavo prie mūsų namo durų ir sustojo. Iš namo išvarė būrį sumitųjų ir sudodino į sunkvežimį, apdengta brezentu, iš visų pusių su didele gretelė raide T-Typhus. Visą dieną važiuo sunkvežimiai vienas po kito, ir vienas būrys sumitųjų po kito sulipo į vežimus, kurie juos vežė į mirtį.

Mirties tyla, kuri per visą dieną viešpatavo stovykloje, neišnyko. Antrą rytą jau vėl varė mus į švietę, bet nebuvo girdėti jokio riksmo. Išeiti leido tik po vieną kamerą. Kai ta sugrįžo, išleido kitą. Kunigų ir rabinų nebebuvo. Apytikriai suskaičėm dar apie 300 sumitųjų. Tokiu būdu dieną prieš tai buvo nužudyta apie 700 niekuo nekaltų žmonių. Bet ir smogikai turėjo aukų. 13 smogikų mirė nuo šiltinės, o sirgo 26. Mirtis ir laisva, rodos, vis pakeitė. Bet dar likvidacija nebuvo baigta.

Mums reikėjo kelis kartus eiti į dezinfekciją, kiekvieną savaitę nusimaudyti ir net davė švartus baltinius ir naujus drabužius. Dar pasitaikė susirgimų, nes į stovyklą kiekvieną dieną smogikas atsisvedavo civilį gydytoją žydą, kuris pereinavo visas kameras. Gydytojui išėjus, girdėdavom rūsy po mūsų kojom kiekvieną dieną 12—15 šūvių. Girdėdavom, kaip

Prof. Jurgutis mušamas, nešiojant rastagalius

Profesorius tur būt prisiminti tą baisią dieną-mūsų „krikšto“ dieną. Lietuvoj tada buvo sekmadienis. Mes irgi žinojom tai, ir buvo dar skaudžiau

Butkus plakamas, Valenta laukia eilės

Prisimenu kaip Vladas su Juozu pasakojo, kad gavo už tai jog „greitai“ vaikščiojo

Prisimenu ir šimtus kitų pažįstamų ir nepažįstamų, kurie kentėjo po sunkia ir negailestinga Zelionkės ranka.

O, kad mes galėtume pasakyti visiems, kurie muša, kaip baltus yra būti auka, mušamu žmogum, kurį muša... kaip... Nieko taip nemuša, nei vieno gyvūlo...

Piešiniai ir tekstai kacetininko A. Kantvilo

Henrikas Žemelis, „Minties“ Redaktorius

SALASPILIS

Viena garsiausių koncentracijos stovyklų, kurios vardas buvo plačiai žinomas ir už Pabaltijo ribų ir kuri „aptarnavo“ Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybes — buvo **Salaspilis**, netoli Rygos, Latvijoje. Ši stovykla, tiesa, savo amžiumi buvo viena iš jauniausių šios rūšies įstaigų nacijų laikais, tačiau labai greit suskubo pasivirti kitų, jau turinčių ilgąmetę praktiką. Ji pradėta įrengti 1941 m. vėlyvą rudenį, neužilgo po to, kai vokiečiai okupavo Pabaltijo kraštus. Iš Rygos getho buvo pasiųsta apie 500 žydų, kurie per visą žiemą ir pastatė šią stovyklą, o po to ten pat buvo visi nužudyti.

Ir jau pavasarį pradėjo plaukti į šią tarp miškų apsupą ir aukštą tvorą aptvertą vietovę „gyventojai“. Salaspilyje buvo kalinama virš 5000 kalinų, tarp kurių apie 900 moterų. Tautybėmis didžiumą sudarė latviai, toliau lietuviai, estai, rusai ir kt. Visi buvo aprenkti pilkomis uniformomis, varomi prie įvairių darbų ir gaudavo į dieną 300 gr. duonos ir 1,5 ltr. sriubos, tikriau sakant vandens. Šio lagerio komendantas buvo obersturmführer **Krause**, kilimo iš Lelpcigo, prieš tai buvęs Rygos getho viršininku. Tai tipingas gestapininkas, pasizymėjęs dideliu žiaurumu ir labai daug kalinų patį asmeniškai nušovęs ir dalyvaudavęs egzekucijose.

Mažasis pragaras tame lageryje prasidėjo 1944 m. rugpjūčio — rugsėjo mėnesiais, kada priartėjo frontas ir pats lageris pradėtas likviduoti. Daug kalinų išvežė į Vokietiją, o apie 300 vietovėje liko. Patį likvidavimo darbą atlikinėdavo taip vad. „Sonderkomando“, apie 30 SS vyrų, kurie gyveno stovyklos ribose, specialiai įrengtose patalpose. Egzekucijas atlikinėjo dažniausiai dienos metu prie pat stovyklos esančio miško, pakrašty apie 200—300 metrų atstumu nuo stovyklos. Kasdien atveždavo iš Rygos kalinai 1—2 sunkvežimius kalinų, kuriuos čia pat šaudydavo. Vieną dieną atvarė iš Rygos apie 800 Vengrijos žydų, kuriuos apgyvendino dviejuose barakuose. Jie buvo laisvai laikomi, prie darbų nevaromi ir gaudavo fronto kario davinį. Įdomu, kad vyrams ir moterims per viršugalvį juosta buvo nuskustį plaukai. Visi stebėjosi ir nesuprato tokio rodomo jiems palankumo. Bet už savaitės tie visi „privilegiuotieji“ žydai buvo sušaudyti tuo pačios „Sonderkomando“.

Viename mūrelyje buvo įrengta egzekucijos kamera, kurioje naikino sunkesniusios politinius

nusikaltėlius prieš sušaudant. Egzekucijoje visuomet dalyvaudavo pats lagerio komendantas Krause su visu personalu. Ten nelaimingas aukas mūdavo, kabindavo už rankų ir kojų prie lubų, laužydavo sąnarius ir kitaip kankindavo. Kai aukos visiškai nusilpdavo, juos pusgyvius išnešdavo į šaudymo vietą ir pribagdavo.

Kiekvieną vakarą sušaudyti laivonai būdavo apipilami benzinu ir padegami, o šią egzekucijų vykdymo visą naktį lėbavdavo, gerdavo ir dainuodavo Flurerio garbei himnus.

Lietuvių šlame lageryje buvo apie 200 asmenų. Buvo daug iš

fronto pabėgusių vyrų, politinių kalinų, buv. Vietinės Rinktinės štabo karininkų ir kt. Beveik visi buvo išvežti į Vokietiją, kiti gi, visiška priartėjus frontui ir pasiūalinus lagerio administracijai, pabėgo. Kitų likimas iki šiol nėra žinomas.

Cia tik truputis nuogų faktų apie Salaspilį, tą tolimos šiaurės mažąjį pragarą, kurio vardas plačiai girdimas tapo, kai pavyko keliems šimtam kacetininkų išsprukti iš mirties nagų ir įvairiais keliais pasiekti vakarus.

Mirtis, toji kasdieninė kiekvieno koncentracijos lagerio palpydovė, ten buvo siejama žymiai paprastesnėmis priemonėmis, negu kituose pargarsėjusiose lageryuose, kur žudymo rafinuotiskumas buvo pasiekęs daug tobulės-

nių formų. Ten nebuvo krematoriumų, nebuvo ir dujų kamerų, ar žmonių odos išdirbinų dirbtuvių — apsiėjo ten su paprastais grioviais, automatais ir benzinu.

Niekas negali tvirtinti, kad kasdieninis žaidimas su mirtimi kam nors malonumą sudaro, tačiau išties dienų išgyvenimai atbukindavo tiek jausmus, jog lavonų krūvos, nuolatiniai automatai traukėjimai ir ilgi liepsnų liežuviai jau nedarydavo jokio įspūdžio, kurį paprastai išgyvena kiekvienas kitas, pirmą kartą pakliuvęs į tokį žemiškąjį pragarą. Ten bet kokiame žmoniškumui nebuvo likę vietos, užtat ir visi ten esantieji žmonės mažiau ar daugiau panašūs pasidarė į tuos plėšriuosius sutverimus ir jiems visiems labiausiai tiko tas senas romėnų posakis: „home homini lupus est“. Čia mes įsitikinome šio posako gilia prasmę ir jo teisingumą.

Jei tai nematytum savo akimis, pats visa tai neišgyventum — galėtum manyti-tai esą gražios fantazijos padariniai ir iš viso žmogų nepakeliamas išgyvenimas. Tačiau daug kas iš mūsų tuo abejojoje ir netikėjoje, kokia galia yra žmogui asmenybės. Jis gali žymiai daugiau pernešti, negu kiekvienas kitas gyvis, nes jis yra žmogus.

Lygiai taip pat šiandien, po kelių metų perspektyvos, kai savo mintimis persikeli į anų metų išgyvenimus, apsilankai Salaspilyje, pavartai užrašus — suabejojai, ar ištikrųjų taip buvo?

Keistos mintys maišosi galvoje ir dar keistesnis klausimas kyla, į kuriuos atsakymų dar iki šiol diena nesurandi. Už ką? Už laisvę!

Praei dar keli metai ir Salaspilio vardas liks tik popieryje — tylus, bejausmis, visų užmirštas ir paniekintas... tačiau laisvės pasilikis amžinai gyva.

TARP SKIRTINGU PASAULIU

Henrikas Blazas

1

Mūsų pasaulis — trys eilės barakų, vėlinio išskėčių aptvaro apsuptų. Viename aptvaro gale vartai. Jų šonuose aukšti sargybos bokštai, o bokštuose plieninius šalms giliai ant galvų užsivožę prie kulkosvaidžių esesininkai. Kasdien pro vartus įvaromos būrelės žmonių, kartais jau išblyškusių, apdirkusių, kalėjimų ir Gestapo tarykumų išvargintų, gi kartais dar kupinų gyvybės, ružavais veidais, padoriai apsiręngusių, dar švytinčių gal tik vakar prarastos laisvės varšomis.

Vartams priešingame stovyklos gale už žemų barakų ir už erskėčių užtvartos tarp lieknų pušų stūkso pasislėpęs nedidelis betoninis pastatas, iš kurio kyla į dangų laibas ir ilgas kaminas. Pro jį dieną ir naktį veržiasi juodų dūmų kamuoliai ir vėjo blaškomi skleidžiasi virš barakų stogų, virš sargybos bokštų ir virš supančio stovyklą šilo viršūnių. Kasdien į tą pastatėlį nuvežami iš stovyklos keli vežimai nuogų lavonų — išgelbėtų viena oda aptemptų griaučių.

Stovyklos vartai kasdien įleidžia apie 50 naujų dar gyvenimu žydnųjų žmonių; kaliniai iš stovyklos kasdien išveža apie 50 griaučių virtusių savo draugų, kad jie pro krematoriumą kaminą dūmas būtų paleisti į laisvę. Mūsų skaičius tuo būdu stovykloje yra pastovus. Kiek vartai kasdien įleidžia naujų likimo draugų, tiek krematoriumas kaminas kasdien išleidžia.

Nuo stovyklos vartų iki krematoriumo tūk du šimtai žingsnių. Tam keltui nueiti reikia: dvi savaites — senam, ligotam ar nusilpusiam, tris mėnesius — sveikam, žydnįčiam jaunystei. Lėčiau praeina tieji šimtai žingsniai. Kiekvienas čia atvykęs ties stovyklos vartais turi prarasti viltį, stovykloje-sveikatą ir gyvybę, krematoriume — net ženklią, kad šioje žemėje buvęs.

2

Kai anksti rytais patikrinimas baigtas, kai suskaičiuotos išrikuotų gyvųjų kalinų eilės ir krūvos suversti mirusieji, kai pasigirsta komanda: „Į darbo kolonas marš, marš!“ — viskas vienai akimirksniui susimašo. Keliolika tūkstančių žmonių vienas per kitą skuba į vietą, kur turi rikiuotis jo darbo kolona. Kai sveikas, kol pavalki kojas, dar nieko. Prasitumi pro miną ir išrikuoji kitų tokių pat dar galutinai neišsekusių draugų eilėse. Draugai tavęs iš eilės nestumia, o čia pat stovis su lazda rankose kapas tyli. Bet vargas tam, kas jau nusilpo, kas vos kojas bepavalka. Likimo draugai jam nieko padėti negali, o kapas į koloną neprima. Jei jis kartais į koloną kapui nematant ir įlįs, tai pastebėjęs kapas šveis jam lazda per nugarą ir, ištraukęs iš kolonos lauk, koja paspirs į šalį.

— Aš šioje kolonoje jau dvi savaites kaip dirbu, — maldaus išmestais.

— Eik šalin, šunie, aš tave pirmą kartą matau, — rečia kapas, nors išmetamasis tikrai pas jį ilgęsi laiką buvo dirbęs. Bet nusilpęs jis jau nebereikalingas ir kapui gali sudaryti tik bereikalingų darbų trukdymų.

Ištumtas pasileidžia svyruoti kitų išrikiavusių kolonų link, bet visur jis pasitinkamas kapų keiksmams ir lazdomis. Jis niekam nebereikalingas. Taip jis blaškosi tarp kolonų, kol neužšoka ant čia pat stovinčio raportueterio ar kurio kito esesininko.

Esesininkas sukeikia ir taip smogia rungu per galvą, kad nelaimingas suknibna vietoje. Tai signalas. Bloko vyresnieji šoka esesininkui į pagalbą ir gultinijį, kraujuose paplūdusį pradeda spardyti kojomis, daužyti lazdomis ir šaukti:

— Prakeiktas tinginys, jis nenori eiti į darbą!

Dar parbloktasis mėgina atsikelti, bet nauji smūgiai jį nutrenkia atgal. Dar jis mėgina susiriesti į kamuoliuką, bet kuris nors bloko vyresnysis užsilpa su kaustytais batais jam ant krūtinės ir pradeda šokti. Nelaimingojo dar trūkčioja rankos, dar sjudą koja, bet štai jau jis guli nejudėdamas, o priešokę keli kapai jau tempia jį į pasienį prie lavonų krūvos.

Krūtinėje kažkas nutrūksta, širdis rodos krenta į bedugnę. Dar akimirka ir atitruksis širdis nušalo plakusi. Akyse juoda, kiti išplėta šaltas prakaitas. Bet sąmonę pažadina nauji esesininkų ir kapų rik-

mai, nauji smūgiai kitam nusilpusiam, naujos aukos agonija. Visa tai jau bematai kaip per rūkus, bet vis dėlto matai samonės nepraradamas, nes nugarūvus ir tavo lavonas bus už kojų nutemptas į bendrąją krūvą. Ir taip buvo vakar, yra šiandien ir bus rytoj. Šiandien žūsta kiti silpnesnieji, tu nusilpęs žūsi ryt ar poryt. O kad greičiau nusilptum, tam ir nepakeliamas darbas, ir badas, ir nuolatinis niekinimas, ir mušimas. Penkladesimt žmonių kasdien į stovyklą pro vartus ateina, penkladesimt kasdien pro krematoriumą kaminą turi išeiti, nes stovykloje visos vietos užimtos ir jos gyven-vojiškai skaičius neturi didėti. Mes nebe žmonės, mes numeruoti nacistinio režimo daiktai, sau patys mes kažkokie savisaugos jausmo koncentruoti kamuoliukai, netekę nuovokos, lygsvaros, hegali susikaup- ti, tik jaučia, kad reikia išsisaugoti ar žūti.

3

— Daugiau nebegalau, nebeįstversiu, — sako Pranas 2. Jis jau trys dienos kaip sunkiai serga, karščiuoja, bet į ligoninę jo neįleidžia. Jis nieko nevalgo, akim bematant nyksta, žandikauliai atsikūdo, akys gliauli dūbo ir pro juos lankus žiba kažkokiomis pamišimo liepsnelėmis. Šiandien darbo metu jis kapo buvo skaudžiai sumuštas ir bekradamas iš baidoko plytas nustojes lygsvaros

← Iš barakų prie krematoriumo

Kas rytą traukdavo grupės po keturis link amžinai berūkstančio kamino... Vienas tylus ir laisvas, kiti susirūpinę ir klausdami: kuriam rytoj eilė

Pamaldos Stutthofio lietuvių → barake

Tarp lovų, tarp spintelių, ne prie gražaus paausnuto altoriaus susirinkdavo tada žmonės... Tačiau argi tai žinų svarbų būdavo. Juk Dievas visur vienas. Jis ir iš už vietų išgirsta ir išklauso prašymą, išgirdavo ir tada. Gal kartais Jis ir per ilgai leido mums vargti, tačiau kas žino? Neįmatuojami Jo keliai...

Piešiniai kacetininko A. Kantvilo

ikrito į kanalą, kur būtų prigėręs, jei draugai nebūtų ištraukę.

— Ir kodėl man nedavė nuskesti, — skundžiasi Pranas — Viskas būtų jau baigta.

Jis sėdi ant žemės, nugara atsisėmęs į barako sieną. Jo atkištos basos kojos sužeistos, šašai vietomis nudrėksti ir iš žaidžiu sunkias kraujas. Stovime aplink jį panarinę galvas ir tylime. Kuo galėtume jį pagosti?

Fizinio skausmo pagautas Pranas pritraukia kelius prie krūtinės, apkabina juos rankomis, galva nusvyra, ir jis tyliai vaičioja. Už spygliuotos užtvoros leidžiasi vasaros saulė ir kruvinas dangus vaikasose pranašauja vėjauto ryt dieną.

Pranas staiga lėtai keliai, raudonas spindulys nušviečia jo veidą, sužibą akys pakibusios asarose. Jis žengia kelis žingsnius pirmyn, bet jį sulaukome už rankų.

— Kur eini, Pranei?

— Einu į spygliuotą tvorą. Šešios ant jos, tegu mane nutrenkia elektra arba našauna sargybini. Nebegaliu, vistiek ryt ar poryt būsi užmuštas, kam dar kankintis.

Ji balsas tylus ir ramus, bet toji ramybė yra galutinio sprendimo ramybė ir visi junte, kad jis tai padarys.

Vienas mūsų apkabina dešiniąją ranką Petrą ir sako:

— Bet, žmogau, prisimink dukrytę, žmoną ir senus tėvus. Tu mesiesi ant tvoros ir žūsi, o gal ryt įvyks pasaulyje didžios atmainos. Gal atsitiks kažkas nelaukto, gal dar šianakt įvyks stebuklas, gal už valandos sugrius pikto valdžia, gal stovyklos vartai atsivers į laisvę kaip tik tuo metu, kai ryt tavę palaikys klis ir krematorijos krosnį. Gal savo palaikų dūmais tu mums pasimilkysi kelią į laisvę Pranei, pabūk ir nenustok vilsi! Tūkstančių tūkstančiai žūva, bet reikia kad ir gyvų pasiliktu. Esi žurnalistas. Kas gi bepasakos gyviesiems, ką esame iškentę ir kas gi bekovos už tai, kad ateityje ir vėl tūkstančių tūkstančiams neberekėtų panašiai kentėti.

Praną 2. nuvedėme tą vakarą į baraką, paguldėme ir visą naktį saugojome, kad ko nepasidarytų. O sekantį dieną jam pasisekė pakti į ligoninę ir jis ne tik pasveiko, ne tik viską iškentėjo, bet karū, baltantis iš stovyklos išėjo. Išėjo ir neišvydo tos laisvės, kurią taip karštai mirties grąšomį svajavo. Jis pateko pas tuos, pas kuriuos nėra laisvės, nėra žmoniškumo, nepripažįstama tiesa ir veikla koncentracijos stovyklos ir vergija. Jis prieš savo valią pateko pas tuos, kurie laiko paverge mūsų Tėvyne.

4

Mūsų koncentracijos stovyklos pasaulis buvo mažas, ankštas ir žiaurus. Kelia tarp stovyklos vartų ir krematorijos nuėjome net po kelis kartus, visas kancias iškentėme, visą pažeminimą ir visą sielos skausmą išgyvenome, pačia mirties baime nugulėjome ir jei mirčiai nepasidavėme, tai tik todėl, kad tenai savyje išgudėme didžiąją viltį ne tik išsilavininti, bet pamatyti naują ir geresnį pasaulį, žmoniškesnius žmones, tobulius žmonius, santykius, susilaukti didžiosios tiesos, kuri būtų ne mažesnę už mūsų išgyventą ir iškentėtą didžiulįja netiesą. Mažasis pasaulis pasaulis sukūrė vaizduotėje didįjį tobuląjį pasaulį. Ir jei išėjė iš stovyklų mes jo neradome, ir jei šandien tas tobulasis pasaulis pasilieką tik mūsų siekiamoji svajonė, bet ne esamoji tikrovė — suprasdite mūsų skausmą ir ilgesį dėl dar neišpildytųjų mūsų vilčių, suprasdite mūsų pasiryžimą kovoti dėl to tobuliojo laisvojo ir teisingo pasaulio, kuriame būtų vietos ir mums, ir mūsų visai tautai, ir visiems geros valios žmonėms žemėje.

PRAVENIŠKIŲ

Fragmentas iš kacetinių atsiminimų

Praeina komendantas, esesmanai — ir vėl pasitisia eilės koridoriuje. Vėl užgaulus pasistumdymas dėl mažiau purvino sklypelio, dėl atramos prie sienos ar kampe... kol pagaliau užvaldo kriokimas iki rytinio švilpuko ir rytdienos darbų, bauminių, žmogų sukrečiančių įvykių, kuriuos pakelti ir pergyventi reikia, jei nenori žudyti.

— Penktosios kameros suimtiesiems gulti į purvą — negarbė! Gana jau, kad prievarata ir dumblys sukiša. Negarbė patiemis, kol žmogum tebevadindiesi. Vertčiau kasdien grumtis su parazitais, šluoti, plauti, generalinį valymą atlikti. Vertčiau, vertčiau, — toks jau beatodalinis kameros nusistatymas.

Negelbės! Bent dienai...

Korpuso vyresnysis paleika mane visai dienai išvartintą penktąją kamerą.

Aš — nebesiunčiamas į duryną!

Man — tiesiog amnestinis poilsis, kokio dar čia neturėjau, nuolat vis vejamas, mušamas, perkrautas ir vos beatlaikas režima.

Išsivaizduok, vieną dieną aš nebejausiu, esesmanu keiksmu, lazdu ir pavojaus. Viena dieną nebėsiu prievartaujamas, kaip visados. Ir nebe durplių vandeny, nebeįtemptos mano gyslos.

Būsi vienui vienas. Vienas — kameroje, vienas man skirtame darbe. Po kameros lango kamputį, nepasirodant niekam, galėsiu pažiūrėti į mėlyną dangaus gilumą, užklostytą skystais debesimis, žvilgterėti į miško viršūnių karpytą liniją, išgyventi į šios dienos giedra pievos, paukščių čiulbesį ir bičių dūzgimą.

Tebesama gražios gamtos pasaulyje, tebesama gyvybės, tebesama laisvės žemėje, ore ir plyname spindinčių upelių paviršiuje. Ir tai dovanota žmogui, kiekvienam žveleliui ir gyvuliui.

Spindį ryto rasa, vilioja žuama širdį, žėri giedra. Ir veržiasi siela iš kalinio skarmalų, veržiasi iš kameros sienų, iš spygliuotų užtvartų.

Ir neprisiverždama nerimsta, maldauja:

— O, Dieve, koks Tu didis ir galingas pasaulio kūryboje! Kaip Tu laukiamas kalinio kančioje ir laisvės troškuluose!

Kimbu į čiūšinius. Be prievartos ir įžultų įsakymų! Tarytum laisvėje! Ištempiu visus juos į saulę, išdėstau ant užtvoros anapus virtuvės su lazda dulkiniu kratau, o saulė pila spindulius į veidą, į skarmalus, į smėlį. Oras virpa nuo kaitros!

Grįžtu į kamerą, nykia, troškia, tamsia. Apnuoginti naris su blakčių lizdais man primena tuščią žmogaus sielą, žmogaus tegyvenimo kerštų, žudymais, valdžios bei garbės iliuzijoms.

Be padėgu pluoštus šiaudų, skalų, popierių ir su liepsnomis karštausi kaip bezdionė narais ir sienoms.

Dabar esu blakčių pabaisa. Deginu plyšius, kiaušines, kampeles. Liepsnos vyniojasi ir vejasi besigelbintįs nakties parazitus, kuriems išsigelbėjimo nebėra. Drasiai nešu mirtį.

Paskų puolimo lauką — grindys. Išsluoju visas šokikas, nes ir jos mūsų kūnos išmargina nemaziau kaip blakės. Nei sumedžioti galimai, milteliai, nei kitokie vaistai jų nebeištrūkina. Ir joms pagaliau bent šandien-galas!

*) Autorius buvo areštuotas kaip Trakų mokytojų seminarijos direktorius dėl jaunimo nusistatymo nestoti į vokiečių kariuomenę.

O, kaip skubu! Mano rankose šios dienos laikas. Prisiėsiu tada kamputyje prie lango nematomas ir bent vieną dieną kelias valandas pasigrožėsiu gamtos tvaskėjimu, šilimosi dvilkiu. Pabūsiu žmogumi. O, Viespatie, ir verkiau širdyje ir gaudinsiuos ir džiaugsiuos!

O jei kas užės (negi čia tuojau ir ant manes pataikys), aš galėsiu šluota, kibira, skudurą — būsiu besiteisinąs darbo tęsimu.

Prakeiktas tas koncentracinis gyvenimas, kur vogčiomis gaudoma laisvė ir pakilėms valandėlė!

Neduok, Dieve, jei besvajojant tave sugautų komendantas, Bukinas, Braveris ar kuris esesmanas ar koks skundikas kalinys. Ne pasitėisins, kad darbas baigtas ar kad polsis susitaupė.

Skubinu. Beliko trečdalis grindų neplauti.

Atsitempiu kibirą vandens.

Na, ir nusilpau. Seniau taip nebūčiau užsėdęs benesdamas pilną kibirą besukubėdamas iš alkies dingti, kad negačiau lazdu už susikuprinimą. Nebepaėnas ar dar šiek tiek pasivelk — vis tiek turi skubėti sveiko ir tvirto darbininko tempu ir vaizduoti patenkintą.

Troškina šilima, plaka širdis, smilkinuose svaigulys, skelia galvą.

Pasistačiau kibirą prie lango ir prisėdau ant suolo, pakreipdamas galvą ant dešinėsios alkūnės.

Pasikreipiau į langą. Ten, tolimoje, rūksta ilgas mašinos kaminas, mano brigados draugai karštyje ir prakaituoti skubotai kopoja durpes ir sviedžia gabalais lovin, kuriuo visa masė suėina į maltuvą.

Iš tolo vos atpažįstu vieną kitą draugą. Atsimenu kiekvieno išbadautas valandas, dienas, mėnesius, atsimenu, kiek kuris muštas ir kiek nebepajėgus dirbti. Ir staiga mane užvaldo galestis ir užuojauta. Kaip būtų malonu, kad visa brigada gautų dieną poilsio! Visiems atsilėtu nerval, kojos. Visiems aprimtu žaidžios ir skauduliai.

Kada gi mes pasijusime laisvi? Kada? Ir dirbti ir užmigtį ne pagal prievartą bet natūraliai... — Trakuose, tėvikiėje, pas savuosius... lovoje, nebe migiuose... — Staiga — mano ausį apkurtina ilgas, ryškus trimtis. Kas čia pagaliau?

Aš pašokstu. Iškeliu aukštai galvą ir virpėdamas klausiausi: mano dešinėj ašy tebeizrija įklivęs uodas, ir aš girdžiu jo zirzimą tarsi spieglintį trimtavimą, tačiau ne tokį galingą ir užreikiantį, kokį girdėjau prieš nubudamas iš netikėto prisiūdimo. Dar tebeklausau: tas pats zirzimas, visai tas pats; tik daug silpnėsnis, tarytum tas pats uodas prieš kelias sekundes būtų buvęs milžinas!

Mano užmigta. Uodo zirzulus verkamas ausyje išsiplėtė į kaukiančią stovyklos sireną, šaukiančią ir rikiuotes. Vėl girdžiu visai samoningai:

— Bombonešis. Bombonešis!

Žinia sklinda per rajonus, karatojai atgarsis tuščiuose barakuose.

Vienų ypu spyriau kibirą. Grindimis pasiliejo vanduo. Aš griuvau kniupčias į klana.

Koridoriuje išgirdau žingsnius. Atsilbūvoja koridorium komendantas. Aš čiupau savo švarką — o jis labai panašus į skudurą — ir vikriai išmiau trinti grindis.

Komendantas išlūboja į viešą kambarį. Paskui iš eilės į antrą, į trečią, ketvirtą. Perdaug skubiai šubavo, duris trankė, įsakinėjo. Ir pagaliau eilė grąbytis prie penktosios kameros durų.

Bronius Kulys

„laimingieji“

— Ir kas čia ji atnešė! Man tiesiog nesiseka. Ne durpyne — be komendanto atleidimo! Jei mane atpažintų — kas tada?

Taip gąsdindamas, taškau skudurą į visas šalis, pasilenkęs, įtemps sprandą (nebuvo beveik iš ko tempti), pasipūčiau kaip labai pajėgus darbininkas, o nė trupinio nenuėjaušdamas, ko čia jis atsilanko.

Įėjo. Aš tebetasčiau, neatsisukdamas į komendantą. Tasčiau vikriai, pajėgiai, braukdamas vandens srovę durų link.

Komendantas lazda drožė į narius, o aš atsitiesęs ir drausmingai išsitempdamas, raportavau: toks ir toks esu paskirtas padaryti generalinį kameros švarinimą, kad neužplstų epidemijos visoje stovykloje.

naujindami žaidžias. Intuicija man buvo išnykimas.

Krūtinėje daužėsi širdis. Silpnumas staiga atpalaidavo rankas ir kojas, smilkinuose tvinkčiojo nepakenciamas skausmas, kuris kasdien kaip kirminas ten gulėjo ir skaudžiausiai sukrusdavo labiau itemptais momentais.

Nebegaliu. Nebesiryžu. Lyg malonu, kad taip nebessirytų. Rodos, jei dar ateitų, nebegalėčiau atsisotų, raportuoti, tegu sau būtų, kaip sau nori... tegu! Lai jis pamatytų, kiek kaštuoja akimirka, kurioje užkluptasi, turi susiorientuoti, kaip vartytis prieš nežinomas užmašias, lydinčias kalinį ligi kapo be karsto. Tegū ir komendantas pajaučia, kiek pritenkia žmogų vien spėjimas, įtarimas, nepasitikėjimas. Tegū bent vaizduojasi, kaip samonė, pertempta ne kartą sądujų mušimų, keiksmų, kruvinių žaidų, nebeišlaiko ir leidžia atsipalaiduoti kūniui, kad būtų vėl atgauta pusiausvyra.

Giliai kvėpdamas ir iškvėpdamas, gaudžiau orą, ramindamas ir stiprindamas, kad uodo užtimtavinimas tiesiog stebuklingai padidino. Miego būda neramus, pašamones tebebudėta ir tebegyven-

Jonas Rimauskas

MALDA

Kai vakarą aptemusioj buty suspaudžia skausmas širdį

ir tūkstančių minioj paklysti šaukdamas žmogaus —

priglaudęs galvą prie žemės vėstančios arti

panūsti vis kartot ir niekad nepaliaut naktį:

stiprybės, Viešpatie, atsiųski mums iš aukštojo dangaus...

Kai rytmetį praslinks draugų kolonos giliai užmigusių Tavy —

nebus čia motinų, varpai negaus,

ir seserys nenės baltų žiedų...

Savos tautos ir mirstančių vardu kartosim vis:

jiems rimti, Viešpatie, o laisvę mums atsiųsk iš aukštojo dangaus...

Stutthof,

1944. 11. 17.

— Kad neužplstų epidemijos visoje stovykloje... Gerai! Ar tu, berne, vienas esi paliktas? Daugiau — kur?!

— Vienas! Visi darbuose!

Tačiau, nepaisydamas mano atsakymo ir vargas nevalais besirangdamas, pasilenkę, atsispyrę į suolą ir linkdodamas pažiūrėjo po naraus, o paskui, pasirėmęs lazda, liepė man porą kartų apsisukti.

Mane nuo galvos iki kojų apžiūrėjo ir ėmė teirautis:

— Kokioje brigadoje?!

— Durplui!

— Nesunku? Nepavargsti? Ar nenori lengvesnio darbo tu, berne?

— Dirbu ir esu labai patenkintas! Dursėse man geriausia. Patinka!

Pirmą kartą šioje stovykloje aš vikriai, galingai, imponuojančiai raportavau. O kiekvienas žodis skambėjo jėga, drasa, įtikinimu, neties... tai buvo labai juokingas, norkas stiprybės pavajzdavimas, ir reikia suprasti raportą kaip kofrastaž mano nepasitenkinimo, kurį pajusdamas komendantas užpyktų...

O pykinti, kai jo valioj gyvybė...

Dar kartą apžiūrėjęs ir nieko nesakydamas, pasuko visu savo sunkumų po duris ir nukaukšėjo į gretimą kambarį. Girdėjau durų trankymą.

Aš taip ir susmukau ant suolo. Tarytum mane pertempė situacija, kurioje privalečiau savęs neišduoti mirčiai. Tarytum tą minutę mano visi praėjusios pergyvenimai šioje stovykloje deginčiai ganyje praužė ir sukrėtė mano būtį, at-

ta Koncentracinė atmosfera ir... tebebūka, kaip aš prisnūdau, nebėslaidydams budrumo, laisvės ilgesingų minčių traukiamas...

Tačiau, jei komendantas, sukėlęs tiek daug baimės, nugūžino į komendantūrą, visi kaliniai, šią dieną skirti virtuvės ir švaros darbams, susimetė koridoriuje. Tuo tarpu vienas budėjo prie lango, kad sektų, kada išils vėl su lazda ir nūriai iškančiomis akimis.

Mes gi informavomės, ką kur komendantas sakė ir įsakė.

Virtuvėje teiravosi šlubo jau nuolio, visados tetinkančio bulvės skusti, puodams plauti, maloms skaldyti. Radęs jį ant sąslėvyno, liepė per 5 minutes pasiruoti.

Kur? Kodel?

Komendanto tonas ir išvaizda į klausimus spėjamo atsakymo nedavė.

Ligoninėje įsakė per 5 minutes pasiruoti ligoniams, sergantiems daugiau kaip aštuonias dienas.

Surinko visus vaikus, senius, neščias moteris, visus invalidus sužalotus, paliegiusius, nepajėgiančius dirbti sunkaus darbo, džiugindamas lengvatomis ir liepdamas su visais turimalis daiktais rikiuotis prie komendantūros, ne vienam neuždėsiat daugiau 5 minučių.

Priskyrė dar tuos, kuriuos kameroje sučiupo nuo darbo besislapstancius, besiteisinančius liga, besnaudžiančius, bestoviniuojančius, nuosirdžiai mėginusius prašyti lengvesnio darbo. Vieną sveiką moterį, neseniai stovyklon at-

siųstą, sugavo prie lango saulėje besišildančią ir besilipančią sijoną — taip pat liepė nedelsiant bėgti prie komendantūros!

Rikiuotė buvo labai miši.

Tuoju privažiavo sunkvežimis.

Komanda: sulipti su visais daiktai! Skubiai! Tuoju!

Vieni per kitus turėjo grūstis. Skubiai!

Paskui sunėšė ir suvertė nebe-galėjusius pajudėti, visus — su-laužytom rankom, kojom, šonkau-liais. Skubiai!

Visi vienodai gavo lazdu ir šau-tuvų buožių.

Visi klykė ir nebesiramino, pralenkdami šauksmais vieni kitus.

Sunkvežimis suurgė taip kon-vulsingai traukiodamas iš vietos, tarytum šoferis susijaudinęs, kad ir jis vargu ar grįš...

Klykiančiųjų, bėmiančiųjų būrį sunkvežimis gabeno mums pažįstama kryptimi į mišką. Sku-biai!

Į mišką...

Mes, susigūžę ir pritūpę palan-gėse, visą laiką nežymiai sekėme, ir pažįstamųjų iškreipti veidai, klyksmas mums atėmė žadą.

Komendantas, išdidžiai sėdęs automobilyje, išlydėjo sunkvežimį. Šiuo metu į penktąją kamara at-spyrė iš rastišės kalinės B. pris-kirtas pataikinti sekretoriui.

B. susidomėjo:

— Brolyti, tai dar šį kartą vėl išsisukai, o aš jau maniau... dre-bėjau dėl tavęs... Reikalas — pa-prastas. Komendantas paskambino į gestapą. Raportavo, kad buvęs baigslis, žirniai taip pat. Duonos nėr. Nė skystimo palaišyti valgių normos nebeįmanoma. Ištransport-

tuoti — įsakymo nesulaukias. Va-gonų tam nesą. Kalinių kasdien naujai siunčia. Atsakymą gavo kaip paprastai: „Nusilpusius ir iš esamų kūno atsargų nebeįsigan-čius dirbti — nurąšyti“.

Ne vieną kartą palydėdavom pėsčiųjų ar sunkvežimių sukrau-tųjų rikiuotė... į mišką. Ne vieną

Tuo tarpu iš darbo grįžusieji ne-berado savo vaikų, tėvų, draugų, brolių...

Ir vėl klyksmas barakuose, ta-rytum, vėl apvaikščiojo stovyklą komendantas ir vėl išlydėjo antrą sunkvežimį į mišką.

Gailus klyksmas virkdė kiek-vieną širdį. Tačiau viešai ir bal-

Jonas Rimašauskas

DEVYNETUI

Pavasarij upeliams tviskant ir gervėms grįžtant į namus, palikote tėvynę viską už laisvą žemę, už savus...

Be kapo svetimuos, be kryžių, be žiedo tėviškos laukų, — jūs kankinio mirtim pražydot, devynetas brangių draugų...

Atplauks į čia aidai per žemę, su nerimu juos neš varpai — ir mums bultis nebus sutemus, kai žiburiuos paskės kapai...

Din-dan! — varpai tėvynės šaukia, — sugrįžkit vėlės į namus! Kapuose broliai tebelaukia, ir švitintis žvaigždėm dangus...

Stutthof, 1943. 11. 1.

kartą „nurašymas“ vykdavo ir be gestapo viršininkų įsakymo, tiesiog komendanto nuožūra ir ap-skaičiavimu, jo malonumui.

Bet kai ir save vaizduojies vos vos neklivusį į keturiasdešimt as-tuonių šios dienos paskutinįją ke-lionę — vėl, rodos, iš naujo at-gimsti, atgaivinti įėjus tebeplakan-čiu pulsui.

siai niekas neliūdėjo. Turėjo būti, kaip nebūta.

Tą vakarą išvėdintoje penktoje kameroje drąsiai draugai slinko į šviežius guolius, tačiau vidunaktį, pajusdami, kad vėl per lentas, skylės atžygiuoja iš kitų kamerų parazitai, apgailestavo, kad gene-ralinės švaros garantija baigėsi su saulės ar elektros šviesa.

Tamsoje vėl jos gnaibo, gelia, čiulpia.

Vidunaktis buvo toks šviesus, ramus. Žiogeliai smuikavo mėne-sienoje.

Toli, Vilniaus pusėje *, dar už sostinės labai toli, dundėjo sun-kių artilerija.

Vidunaktio gludumoje mes te-begyvenom staigmena, kuri anuos šiandien išlėdė iš mūsų tarpo, anuos — misko prieglobstyje be-sisintčius, niekados nebematysiančius, kaip komendantas žmones, tarsi vabalėlius, naikina būriais.

Na ir kaipgi atspėti, kurie lai-mingesni?

Anie, ten, Lietuvos miško žemėje, ar mes, norintieji bent prieš mirtį žinoti savo brangiosios Tė-vynės likimą! Dar tebetikime Lie-tuvos laisvės grįžimui Tikime ir tuo bent išsilaikome!

Tačiau jau žuvusius palydi to-čia užuojauta:

— Laimingas, kuris po visų kan-čių išvysta laisvės platybėse, nors ir invalidas iš čia išeina; laimin-gesnis, kuris pervargintas ir ken-tėjimuose pertemptas, nušaukiamas, kuris pirmomis kančių dienomis, nepakeldamas režimo, greit žūsta, nepergyvenęs nuolatinio ir šėto-niška klaikaus žmogaus žalojimo.

*) Aprašomieji įvykiai buvo 1944 m. vasarą, prieš atžygiuojant Rau-donajai Armijai.

Nauja auka Flossenbuergo reikalams

Pirmoji Sargybų Kuopa, esanti Zirndorfe, Pol. Kalinių S-gai atsiuntė 3.000 RM Flossenbuerge žuvusių lietuvių paminklams statyti.

Kacetinių atsiminimų literatūra

Amerikos lietuvių Tėvynės My-lėtojų Draugija išleido Balio Gai-džiūno atsiminimus „Pakeliui į mirtį“. Mūsų perijodiko spaus-dino: Jonas Grigolaitis „Nacių pragare“, Gabrielis Zemkalis „Lie-tuviai Gestapo kalėjimuose“, Vyt. Piktura „Dachau“. Turi paruošę spaudai: Jonas Rimašauskas „Pe-lenai šaukia“, Bronius Kūlys „Ati-duotieji“, Rapolas Mackonis „Stutthofas“.

103 KACETUS IR KALĖJIMUS praėjo 29.500 lietuviu

Paiškinimai: pabraukta dviem brūkšniais = KZ, vienu brūkšniu = priverč. darbo ar drausmės stovykla, be pabraukimo = sunk. darbų ar policijos kalėjimas.

Medžiaga surinkta LARPK S—gos MARTIROLOGIJOS SKYRIAUS.

Eil. Nr.	Vietas	Kalinių asm. skaičius 1941–1945 metų laikotarpyje	Iš jų: Nužudyta — dingio	Lais-vėje
1.	Allenstein	70	—	—
2.	Anerfes (Norv.)	20	—	—
3.	Asperg	560	110	10
4.	AUSCHWITZ	120	—	—
5.	BAYEUX (Prancūz.)	25	—	—
6.	Bayreuth	40	—	—
7.	Baranowitz	30	—	—
8.	BERGEN—BELZEN	180	160	20
9.	Berlin—Tegal	240	—	—
10.	BISSINGEN	30	30	—
11.	Blidenstadt	12	—	—
12.	BOLLINGEN (Prancūz.)	250	100	150
13.	Braunsberg	18	—	—
14.	Breslau	200	180	20
15.	BREST (Prancūz.)	80	—	—
16.	Briks	20	—	—
17.	Bruchsal	5	—	—
18.	BUCHENWALD	130	120	10
19.	DACHAU	200	180	20
20.	Danzig	70	—	—
21.	Dautmergen	15	—	—
22.	DIMITRAVA	300	—	—
23.	Dinaburg (Latv.)	60	—	—
24.	DORA	30	25	5
25.	Dresden	120	—	—
26.	Ebenrode	30	—	—
27.	Eitkūnai	70	70	—
28.	EROVILLI (Prancūz.)	15	—	—
29.	FLOSSENBURG	2500	2480	20
30.	Frankfurt a. M.	10	—	—
31.	Frankfurt a. O.	60	—	—
32.	Gacinas	110	—	—
33.	Galhausen	20	—	—
34.	Görlitz	10	—	—
35.	GRAUDENZ (Lenkija)	30	—	—
36.	Gumbinė	130	—	—
37.	Halle	100	—	—
38.	Hard—Orp	60	—	—
39.	Husum	30	—	—
40.	Insterburg	90	—	—
41.	Jakubstadt (Latvija)	100	—	—
42.	Kaisheim	15	—	—
43.	Kagenau	20	—	—
44.	Kumberg	30	—	—
45.	Karaliaučius	180	—	—
46.	Kaunas	4700	—	—
47.	KAUNAS—VII FORTAS	600	—	—
48.	Klaipėda	210	—	—
49.	Landsberg	20	—	—
50.	LANGA—DYBA	60	50	10
51.	Leibach	35	—	—
52.	Leipzig	15	—	—
53.	LEIPZIG	30	—	—
54.	Liepojaus (Latvija)	120	—	—
55.	Liegnitz	25	—	—
56.	Lindau	10	—	—
57.	LIUBLIN (Lenkija)	80	—	—
58.	Ludwigsburg	200	—	—
59.	MAIDANEK (Lenkija)	1000	—	neištirta
60.	Marjamburgas	130	—	—
61.	Marjampolė	700	—	—
62.	MAUTHAUSEN	300	270	30
63.	Mintauja (Latvija)	200	—	—
64.	Mülberg	30	—	—
65.	Münster	5	—	—
66.	NATZWEILER	130	120	10
67.	Neumark	20	—	—
68.	NEUENGAMME	80	70	10
69.	Nürnberg	50	—	—
70.	Oberderdingen	30	—	—
71.	ORANIENBURG	700	600	100
72.	PAGELAZIAI	400	—	—
73.	Panevėžys	300	—	—
74.	Pleskau	30	—	—
75.	Poznanė	15	—	—
76.	PRAVIENISKĖS	6000	—	—
77.	Ragaine	60	—	—
78.	RAVENSBRUCK	110	100	10
79.	Ravensburg	30	—	—
80.	Rezekne (Latvija)	80	—	—
81.	Riga (Latvija)	130	—	—
82.	Rokiškis	200	—	—
83.	Rottenburg	180	—	—
84.	ROTTWEIL	10	—	—
85.	SALASPILIS (Latvija)	500	400	100
86.	Sodenheim	30	—	—
87.	SOLDAU	200	150	50
88.	Scherburg	40	—	—
89.	Šiauliai	1300	—	—
90.	Stalblack	50	—	—
91.	Stettin	15	—	—
92.	Stolp	12	—	—
93.	STUTTHOF	1200	1100	100
94.	Stuttgart	35	—	—
95.	Tilžė	300	—	—
96.	Thorn	20	—	—
97.	Ukmerge	180	—	—
98.	Ulm	100	—	—
99.	Undine (Jugosl.)	23	—	—
100.	Valone—Hubuvill (Pranc.)	20	—	—
101.	Vilkaviškis	100	—	—
102.	Vilnius	1825	—	—
103.	Zwickau	90	—	—
Bendras skaičius		29.500	6.225	675

Konzentrationslager Stutthof
Kommandantur
Stutthof, den 26. März 1943

Politisches Amt
Betrifft: Einweisung von Häftlingen
An das
Schuttschaftsleiter

Nachstehende Häftlinge wurden am 26.3.43. in das Konzentrationslager Stutthof eingeliefert:

Verzeichnis

1.	Valenta Juozas	18.4.11	Sch.H./Pol. Lituaner	21 309	Stipe Kama
2.	Domana Jonas	23.11.09	„	21 310	„
3.	Rakunas Karys	18.8.00	„	21 311	„
4.	Kavcikas Alexander	5.1.20	„	21 312	„
5.	Čiuberikis Jonas	20.1.14	„	21 313	„
6.	Grigas Bronius	5.3.02	„	21 314	„
7.	Purgas Petras	5.3.09	„	21 315	„
8.	Indistius Antons	2.4.05	„	21 316	„
9.	Klaga Vladas	7.9.05	„	21 317	„
10.	Kankma Rapolas	16.11.00	„	21 318	„
11.	Struga Balys	2.2.06	„	21 319	„
12.	Tumenas Vladas	18.1.06	„	21 320	„
13.	Jurgaitis Vladas	24.10.05	„	21 321	„
14.	Kalinskas Jonas	6.5.08	„	21 322	„
15.	Slarnas Jonas	18.11.10	„	21 323	„
16.	Butas Vladas	20.11.00	„	21 324	„
17.	Kisickis Petras	15.10.00	„	21 325	„
18.	Valkuvicius Jurgis	6.12.19	„	21 326	„
19.	Kasulis Vladas	20.10.34	„	21 327	„
20.	Dargavicius Adolf	17.4.06	„	21 328	„
21.	Dargavicius Vladas	26.2.18	„	21 329	„
22.	Torviks Jonas	8.10.10	„	21 330	„
23.	Kerpe Petras	4.2.30	„	21 331	„
24.	Japinskas Alfons	12.5.05	„	21 332	„
25.	Klinskas Jonas	14.10.06	„	21 333	„
26.	Radys Ignas	4.2.05	„	21 334	„
27.	Janusvicius Antanas	25.11.09	„	21 335	„
28.	Kasulis Vladas	27.1.05	„	21 336	„
29.	Pasternis Jonas	29.3.10	„	21 337	„

Nachstehende Häftlinge wurden am 25.3.43. in das Konzentrationslager Stutthof eingeliefert:

Verzeichnis

1.	Vasaras Jonas	15.4.21	Erziehung Polin	21 340	St. Bep.
2.	Vasaras Jonas	16.5.04	„ Polin	21 341	„
3.	Vasaras Jonas	24.6.22	Sch.H./Bra. Maschin	21 342	„

Verzeichnis

1.	Karys Jonas	9.9.12	Sch.H./Pol. Lit.	21 343	Kama
2.	Karys Jonas	26.2.20	„	21 344	„
3.	Karys Jonas	26.12.00	„	21 345	„
4.	Karys Jonas	29.11.13	„	21 346	„
5.	Karys Jonas	14.4.13	„	21 347	„
6.	Karys Jonas	20.1.05	„	21 348	„
7.	Karys Jonas	14.10.00	„	21 349	„
8.	Karys Jonas	29.12.08	„	21 350	„
9.	Karys Jonas	5.12.09	„	21 351	„
10.	Karys Jonas	1.12.05	„	21 352	„
11.	Karys Jonas	15.3.06	„	21 353	„
12.	Karys Jonas	17.3.09	„	21 354	„
13.	Karys Jonas	7.1.01	„	21 355	„
14.	Karys Jonas	5.1.01	„	21 356	„
15.	Karys Jonas	20.1.14	„	21 357	„
16.	Karys Jonas	2.1.05	„	21 358	„
17.	Karys Jonas	17.2.05	„	21 359	„

Der Leiter der Abteilung II

Arbeitsauftrag

Arbeitsauftrag

Arbeitsauftrag

Arbeitsauftrag

Arbeitsauftrag

46 lietuvių grupės sąrašai, išvoti iš Stutthof KZ politinio skyriaus — pas-kutinę dieną prieš evakuaciją

Ziburiai

LIETUVIŲ SAVAITRAŠTIS

kuris turi išreikšti užgrūdintą tautos dorybes, jos jėgą, jos teises ir jos ateities gyvenimo idėjas.

Aktinacinės Bezistencijos buv. Politinių Kalinių Sąjungos AKTAS

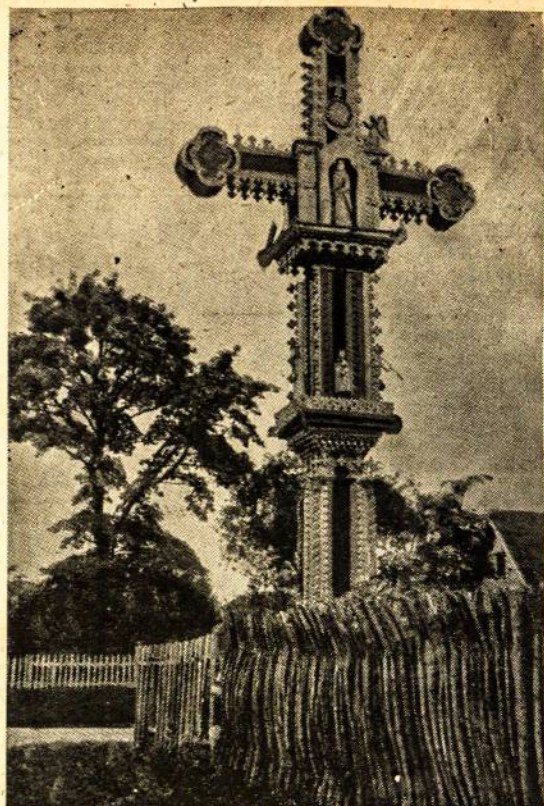
Perduodant Flossenbuerge žuvusių tautiečių palaikų urną AMERIKOS LIETUVIAMS

Mūsų tautinės kovos brangiausią relikviją — dviejų tūkstančių keturių šimtų aštuoniasdešimties lietuvių, žuvusių vokiečių Flossenbuerge kacetė, pelenus ir kaukus — siunčiame Jums, Amerikos Lietuviai, pavesdami juos saugoti ir gerbti.

Mūsų, kaip tos pačios kovos ir kancios draugų valia, kad ši relikvija būtų Marijanopolio Kolegijos — mokslo ir jauniosios kartos ugdymo įstaigos žinioje ir globoje ir kad visai Amerikos lietuvių visuomenei būtų prieinama lankyti ir pagerbti.

Atėjus laikui, kai mūsų Tėvynė atgaus savo laisvę, ši relikvija turės būti gražinta tai žeme, kurios ji šaukiasi ir kurioje dar bus ilkusių gyvų žuvusiųjų motinų, tėvų, brolių ir vaikų.

Brangi Amerikos Lietuvy Jau nuomene! Ši mūsų Jaunos Tėvynės kankinių relikvija patikėta ypatingai Jūsų meilei, Dariaus ir Gireno transatlantinis skridimas norėjo išlieti dvasinius kelius iš Jūsų pusės su savoja Tėvyne. Ir jie savo mirtimi užspaudavo bendrą Amerikos ir Lietuvos brolių ryšio testamentą. Šie gi palaikai siunčiamy iš Europos pas Jus — atnaujinti tam pačiam kraujo ryšiui ir liudyti tai pačiai nepatraukiamai kovai, kurią karta, vieningosios jėgomis turinti už amžinąją savo Tėvyne — Lietuva

KANCIOJ ATRADOME TAVE, KAI DROŽINŲ SMŪTELIO TAVE KAI PRIEBĖGĄ KIETAM KELYJ SUTIKOM.

Mes pasipriesinom barbarijai

A. Ziedas.

Anglų istorikas ir filosofas Gibbon'as 18 a. iškėlė idomų klausimą, ar begali kada pasikartoti tokia civilizacijos pasaulio nelaimė, kaip barbarų užplūdimas. Apkūvels pasaulio erdves, jis neigiamai atsakė, nes žemės rutulys jau buvo pakankamai ištrintas, ir nebeatrodė, kad kur dar galėtų susidaryti barbarijos židiniai. Mūsų laikai tačiau įrodė, kad pačios žmonių širdyse glūdi baisūs laukiniai barbaras, kuris prasiveržia, jei tik netenkama tikėjimo į idealines mūsų pasaulio vertybes.

Nenagrūdinime tu psichologinių ir istorinių vyksmų, kurie civilizaciją žmonių atvedė prie sunkiausios dvasinės ir socialinės krizės. Pabrėžiame tik, kad iš šitos krizės kilo nihilizmas, kuris savo ruožtu nustumė žmonių į nevilni ir nuožmumą. Sunuožėmus žmonių dvasiai, barbarijos susitelkimas pasidarė galimas ne tik civilizacijos pašaliuose, bet ir jos židiniuose.

XX a. barbarijos išsiveržimai, kartų suėmus su atominės energijos atpalaidavimu, sudaro dar niekada nebuvusių pavojų ne tik mūsų pasaulio sistemai, ne tik žmonių giminių medžiaginėms ir dvasinėms vertybėms, bet ir jos egzistencijai. Mūsų amžiaus barbarijos dangstosi dekadentinėmis idėjomis (jų laikomomis pažangiausiomis!) ir vartoja modernią techniką; jos puola ir naikina visus tuos civilizacijos pasaulio idealistinius ir dorinius elementus, kurie nori išsaugoti ir apginti amžinąsias ir nekinčiamas žmonių vertybes. Naikinamosios jėgos pasiekė ne tik socialinį gyvenimą, bet taip pat dvasios sritį ir Visatos sąrangą (mechaninis materijos pavertimas energija).

Tokiame, tat, istoriniame fone rūko krematorijum kamina, dešimtys milijonų žmonių, net moterų, vaikų ir senelių, buvo nukankinti žiauriausiu būdu, su naikinti arba naikinami darbo vergų stovyklose kalėjimuose ir kitokiose naikinimo įstaigose.

Mes išgyvename baisiausius persekiojimų ir nusikaltimų amžių. Prieš tuos persekiojimus ir priepaūdą, vykdomus modernių administracijos mechanizmų ir išbulintose technikos pagalba, nublanksta visi praėjusių amžių nusikaltimai, krikščionybės ir eretikų persekiojimai. Ir paliestos tautos yra bejėgės pasipriešinti šitam ginkluotų mažumų siautėjimui. Šitie barbariškųjų gajvalų nusikaltimai savo piktmu pralenkia visus tamsiausiųjų žmonių amžių nusikaltimus ir visa, ką tik iki šiol istorija yra žinojusi. Kitais žodžiais, mes išgyvename tokias istorijos sūtemas, kurioms praetėje nėra jokių palyginių.

Lietuva kaip tik ir yra šitiems barbarijos įdėjimams ant kelio. Tačiau ji buvo nelentoms istorijos eigos nualinta ir negalėjo tuos įdėjimus užtvėnkinti, kaip tai ji darė praetėje, ir fiziškai pasipriešinti vulgarios agresijos akaktams. Bet lietuvių tauta buvo per stipri kapituluoti dvasi-

kai. Lietuvių tauta sukilo prieš nepalyginamas jėgas, už savo žemės ir dvasios laisvę, už savo gyvenimo būdą, savo individualines savybes, savo kultūrą ir savo papročius, kurie buvo kilę iš dorinių žmonių tradicijų. Šia kova lietuvių tauta įsijungė į visą pasaulio dorinių elementų broną, kuris spiriasi prieš rūsų barbarijos puolimą.

Tokia yra gilioji prasmė tu gausių lietuvių tautos aukų ir kancijų, kurias sudėjo ir iškentėjo abiejų Lietuvos okupacijų rezistencijos kacetininkai, kaliniai ir kovotojai. Šitos aukos sudėtos, kad tauta gyventų, kad ji įrodytų savo valią gyventi pagal geriausius mūsų pasaulio tradicijas ir jas ginti. Tos aukos įjungia mus į kovojančių už elementarines žmogaus teises ir laisvės tautų gretas ir patvirtina mūsų teisę į nepriklausomą valstybinį gyvenimą.

Aišku, kad rezistencijos kovotojai sudaro ryžtingiausią aktyviausią, ištikimiausią ir labiausiai pasiaukojusią tautos žmonių dalį. Jie, kurie iškilo iš KZ pelenų, turi būti tas feniksas,

Susirgo džiova Jonas Grigolaitis

Keturis metus iškalėjęs įvairiose kacetuose Jonas Grigolaitis, LTb Vyr. Komiteto narys ir politinių kalinių Gross-Hesseno srities ligoninės, šiuo metu susirgo džiova.

Karolio Drungos sveikata

Pol. Kalinių S-gos valdybos narys vyr. asist. Karolis Drunga, prieš keletą mėnesių susirgęs džiova, vis dar tebesigdo vienoje prancūzų zonos sanatorijoje. Jo sveikatos stovis gerėja.

Sarkofagas Flossenbuerge urnai

Pol. Kalinių S-gos valdybos nutrimu Flossenbuerge žuvusių lietuvių urnai, kuri bus siunčiama į Amerika, užsakyta specialus sarkofagas. Jo projektą paruošė inž. archit. Mulokas, pasitaęs su archit. Zemkalniu. Projektą vykdyti pasigėmė Haunstetteno lietuvių dailės darbų dirbtuvė, vedama inž. Muloko. Darbas bus baigtas rugsėjo 1 d.

Atrasti du palaidoti buv. pol. kaliniai

Iš Obertaufkircheno vokiečių klebono patirta, kad vietos kapinėse palaidota du lietuviai politiniai kaliniai, buvę priv. darbo stovykloje prie Obertaufkircheno.

Dr. Antanas Starkus dirba New Yorko ligoninėje

Stutthofio kacetininkas prof. dr. med. Antanas Starkus, iš Švedijos nuvykęs į JAV, qavo darbo vienoje amerikiečių ligoninėje Jersey City, kitoj upės pusėj nuo New Yorko.

Išspausdinti S-gos įstatai dviem kalbom

Sueinant į sąlyti lietuviškajai pol. kalinių organizacijai su kitų tautybių panašiomis organizacijomis, o taip pat turint reikalų su amerikiečiais, atsirado reikallas turėti informacinės medžiagos sveikatos kalba. Tuo tarpu išspaus-

Norima sudaryti gydytojų komisiją atsikrose zonos prie DP ligoninių, kurios padarytų tyrimėjimus ir sudarytų atitinkamas sveikatos stovio aktus. Tuo reikalu jau kalbėta Augsburgu su prof. J. Meškausku. Kreiptasi taip pat į LRK, Vyr. Valdybą, kad ji padengtų galimas išlaidas. LRK

čiuose spausdinti savo atsiminimus iš kacetų, pavadintus „Už spygliuotų vielų“.

Gautas atsakymas dėl Pol. Kalinių S-gos legalizacijos

S. m. liepos 28 d. gautas iš Military Government, Information and Investigation skyriaus atsakymas į C. Valdybos paįstaus raštą, liečiantį S-gos legalizaciją. Atsakyme sakoma, kad pagal dabartines direktyvas nevokiškų tautybių organizacijos Amerikiečių zonoje nėra legalizuojamos. Dėl to Liet. Pol. Kalinių organizacijos prašymas negali būti patenkintas šiuo metu, bet jis gali būti iškeltas vėliau. Ta proga nurodoma atitinkama įstaiga, į kur reikia kreiptis. S-gos valdyba daro žygių toliau šiam reikalui išsiaiškinti.

Iš Flossenbuerge vykdomų darbų

Kaip praneša Weiden komiteto pirm. Petrikas, lietuviškas vitražas koplyčiai (archit. Tyllaus projektas) baigiamas dirbti Müncheno vitražų dirbtuvėse, Rugpjūčio 15 d. jis bus nugabentas į Flossenbuergą. Iki š. m. 20 d. bus baigtas ir pagrindinis lietuvių paminklas, kurį pašventinti pakviestas Tautinis Delegatas Kan. F. Kapočius.

Politinių kalinių sąrašai pasiųsti į Ameriką

National Catholic Welfare Conference centrui New York'e pakartotinai pasiųsti lietuvių politinių kalinių sąrašų, šiomis dienomis jie pasiųsti. Tikslas — palengvinti emigraciją. Šių sąrašų nuorašai pasiųsti atitinkamiems minėtoms organizacijos skyriams Vokietijoje ir Balfo centrui Amerikoje.

KRONIKA IŠ POL. KALINIŲ VEIKLOS

KODEL TAIP NIEKINAMAS BUVO ŽMOGUS IR TAIP KANKINAMAS? GAL TAM, KAD JI NUBAUSTŲ, O GAL TAM, KAD JIS TAME PANIEKINIME IR KANCIOJE SUTVIRTĖTŲ, SUPRATĖS KANCIOS PRASMĖ? AŠ MANAU, KAD NIEKAS, KAS KENTEJO IR BUVO NIEKINAMAS NEGALETŲ KITŲ KANKINTI AR NIEKINTI. DABAR SUPRANTU, KAD MYLĖTI SAVO PRIEŠĄ IR JAM ATLEISTI (GAL DAUGIAU JAM ATLEISTI) YRA DAUG DAUGIAU, NEGU KERŠYTI IR NEAPKĖSTI. AŠ DABAR JAU LABIAU SUPRANTU TO DIDELIO VYRO — KRISTAUS ŽODŽIUS IR DARBUS...

STUTTHOF, NR. 21312

dinti LARPK S-gos įstatai lietuvių ir anglų kalbomis.

Pol. Kalinių Sveikatos patikrinimo reikalu

S-gos centro valdyba, sąryšyje su nelauktais kai kurių kacetininkų susirgimais, yra nutarusi praveisti sveikatos patikrinimą visiems politiniams kaliniams.

pažadėjo duoti parėdymą atskiriems skyriams šį reikalą paremti.

Dr. Kučas — Scrantono un-to profesorius

Pol. Kalinys Dr. A. Kučas, šiuo metu esąs Amerikoje, yra pakviestas į Scrantono un-tą dėstyti Europos istorijos. Neseniai jis baigė Amerikos lietuvių laikraš-

Kancia Dar Nebaigta — Vaitoja Broliai Tolimiausiam Kacete